

ΜΗ ΝΟΜΙΜΗ, ΩΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΗ ΣΤΗ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, Η ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΧΩΡΟΥ ΥΓΕΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΤΑΦΗΣ ΑΠΟΡΡΙΜΜΑΤΩΝ (Χ.Υ.Τ.Α.) ΕΝΤΟΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ ΚΑΙ ΠΛΗΣΙΟΝ ΖΩΝΗΣ ΑΠΟΛΥΤΟΥ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ: ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ Χ.Υ.Τ.Α. ΣΤΟ ΟΒΡΙΟΚΑΣΤΡΟ

Συγγραφέας: ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

I

Με την Υπουργική Απόφαση Α1/Φ02/30896/1243/11.07.1980 («Περί κηρύξεως της περιοχής Λαυρεωτικής, ως Αρχαιολογικού Χώρου, ιστορικού τόπου και τοπίου ιδιαίτερου φυσικού κάλλους») (Φ.Ε.Κ. τ. Β΄, αριθμ. 852/03.09.1980), κηρύχθηκε η περιοχή της Λαυρεωτικής, «από την Ανάβυσσο έως τον κόλπο Δασκαλείου Κερατέας προς Β. και έως το Σούνιο και το Λαύριο προς Ν., ως Αρχαιολογικός χώρος, ιστορικό τοπίο και τοπίο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, επειδή: α) Η περιοχή αυτή περιλαμβάνει σημαντικότερα αρχαία ερείπια και εκτεταμένες αρχαίες μεταλλευτικές εγκαταστάσεις, όπως λ.χ. μεγάλα συγκροτήματα εργαστηρίων εμπλουτισμού αργυρούχου μεταλλεύματος, β) εκτός από τα γνωστά αρχαία ερείπια, που εκτείνονται σε όλη τη χερσόνησο της Λαυρεωτικής και που δεν έχουν ακόμη ερευνηθεί, περιλαμβάνονται και γνωστοί Αρχαιολογικοί χώροι...». Σημειώνεται ότι η ανωτέρω Υπουργική Απόφαση εξεδόθη, όπως προκύπτει από το προοίμιό της, με έρεισμα τις διατάξεις του κ.ν. 5351/1932 «περί Αρχαιοτήτων» και κατόπιν της από 14.05.1980 Γνωμοδότησης του Τοπικού Συμβουλίου Μνημείων Αττικής και Νήσων.

Εξάλλου, με την Απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ02/61126/3407/14.12.1995 («Θεσμοθέτηση Ζωνών Α΄ απολύτου προστασίας, αδόμητων σε περιοχές της Λαυρεωτικής χερσονήσου, στο λόφο “Οβριόκαστρο” Κερατέας...») (Φ.Ε.Κ. τ. Β΄, αριθμ. 1070/29.12.1995), ορίστηκε ως «ΖΩΝΗ Α2» περιοχή στη θέση «Οβριόκαστρο» Κερατέας, στην οποία περιλαμβάνεται ο ομώνυμος λόφος, όπου, σύμφωνα με την ανωτέρω Υπουργική Απόφαση, «σώζεται σε καλή κατάσταση

οχυρωμένος οικισμός ελληνιστικών χρόνων». Σύμφωνα με την εν λόγω Απόφαση η θεσμοθέτηση των ανωτέρω Ζωνών Α΄ απολύτου προστασίας πραγματοποιείται «για λόγους προστασίας του σημαντικότερου κηρυγμένου αρχαιολογικού χώρου της Λαυρεωτικής Χερσονήσου, καθώς και των αρχαιολογικών χώρων στις περιοχές “Οβριόκαστρο” Κερατέας... και στη νήσο Πατρόκλου Νομού Αττικής...». Ακόμη, στην Απόφαση ορίζεται ότι στη Ζώνη Α΄ «απαγορεύονται οποιαδήποτε αλλοίωση του εδάφους, η δόμηση, καθώς και οποιαδήποτε κατασκευή, για την οποία απαιτείται ή δεν απαιτείται η έγκριση της αρμόδιας πολεοδομικής αρχής. Από την απαγόρευση αυτή των νέων κατασκευών εξαιρείται μόνο η δυνατότητα τοποθέτησης ελαχίστων ξύλινων φυλακίων του Υπουργείου Πολιτισμού ή του Υπουργείου Γεωργίας, εφόσον ενδεχομένως κριθούν απολύτως αναγκαία... Όπου υπάρχουν δασικές εκτάσεις, αυτές θα διατηρήσουν το δασικό χαρακτήρα τους. Οι αναδασώσεις, καθώς και κάθε συναφές με την προστασία των δασών έργο, πάντοτε σύμφωνα με το σχετικό πρόγραμμα και την έγκριση του αρμόδιου Υπουργείου Γεωργίας, επιτρέπονται μόνο εφόσον έχουν τη προηγούμενη έγκριση και την επίβλεψη των δύο συναρμόδιων Εφορειών Αρχαιοτήτων... Απαγορεύεται η διάνοιξη νέων οδών...».

Επισημαίνεται ότι η ανωτέρω Υπουργική Απόφαση εκδόθηκε, όπως προκύπτει από το προοίμιό της (σημ. 6), κατόπιν της υπ΄ αριθμ. 27/18.07.1995 (ομόφωνης) Γνωμοδότησης του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου (Κ.Α.Σ.). Σύμφωνα με την εν λόγω Γνωμοδότηση, η οποία βασίσθηκε «σε σειρά αυτοψιών» αρχαιολόγων της Β΄ ΕΚΠΑ, η θεσμοθέτηση των προαναφερόμενων Ζωνών προστασίας προτάθηκε για την αποτελεσματικότερη προστασία της Λαυρεωτικής, ενόψει ιδίως του γεγονότος ότι «τα τελευταία χρόνια παρατηρήθηκε εκτεταμένη δραστηριότητα εκχερσώσεων, παράνομης κατάτμησης γης και αυθαίρετης οικοδόμησης με αποτέλεσμα να έχουν δημιουργηθεί ολόκληροι οικισμοί αυθαιρέτων». Ειδικά για την περιοχή του «Οβριοκάστρου» Κερατέας, αναφέρονται τα εξής: «Στην κορυφή του λόφου σώζεται σε καλή κατάσταση οχυρωμένος οικισμός ελληνιστικών χρόνων. Πρόκειται για αγροτική έκταση με αμπέλια και ελιές. Δεν υπάρχουν οικοδομές πλην ελαχίστων εξαιρέσεων».

Σημειώνεται ότι την ημέρα δημοσιεύσεως της ανωτέρω Υπουργικής Αποφάσεως (29.12.1995) προτάθηκε, για πρώτη φορά, από τον Ενιαίο Σύνδεσμο Δήμων και Κοινοτήτων Νομού Αττικής (ΕΣΔΚΝΑ), ο οποίος είναι ο αρμόδιος φορέας για τη διαχείριση των απορριμμάτων στην Αττική, η περιοχή του Οβριοκάστρου Κερατέας

για την εγκατάσταση και λειτουργία ενός από τους μεγαλύτερους Χώρους Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων (Χ.Υ.Τ.Α.) στην Αττική. Η προταθείσα κατά τα ανωτέρω έκταση βρίσκεται σε απόσταση λίγων εκατοντάδων μέτρων από την χαρακτηρισμένη με την προαναφερόμενη Υπουργική Απόφαση ως «ΖΩΝΗ Α΄ απολύτου προστασίας» περιοχή και σε άμεση οπτική επαφή με αυτήν.

Κατόπιν τούτου, η αρμόδια Β΄ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων αποφαινεται με το έγγραφό της 2676/06.06.1996, που υπογράφεται από τον Προϊστάμενό της, ότι «η περιοχή που προτείνεται ως χώρος υγειονομικής ταφής απορριμμάτων βρίσκεται σε άμεση επαφή με τον λόφο Οβριόκαστρο για τον οποίο έχει καθοριστεί ζώνη απολύτου προστασίας Α΄ (ΦΕΚ 1070/Β/95). Στην κορυφή του λόφου διατηρείται ένας οχυρωμένος οικισμός των ελληνιστικών χρόνων, ιδιαίτερα ενδιαφέρων για την ιστορία της περιοχής. Επίσης στην έκταση του προτεινόμενου χώρου υγειονομικής ταφής υπάρχει ένα αρχαίο μεταλλείο (Μαρίνος - Petraschek, Λαύριο, Χάρτης) στοές και φρέατα. Όλη η έκταση βρίσκεται μέσα στα όρια της περιοχής που έχει κηρυχτεί αρχαιολογικός χώρος και τοπίο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους (Λαυρεωτική). Η δημιουργία στην περιοχή αυτή μιας εγκατάστασης που θα αλλοιώσει ριζικά τον χώρο, σε επαφή μάλιστα με τη ζώνη Α΄ έρχεται σε αντίθεση με την προστασία των αρχαιοτήτων που μπορούν να αξιοποιηθούν με τη δημιουργία πρόσβασης στον αρχαίο οικισμό. Σημειώνουμε ότι τον αρχαίο οικισμό επισκέπτονται έλληνες και ξένοι επιστήμονες και είναι γνωστός στη διεθνή βιβλιογραφία. Επειδή η περιοχή είναι κηρυγμένη και ως τοπίο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους θα πρέπει να ζητηθούν και οι απόψεις του αρμόδιου Τμήματος του Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., δεδομένου μάλιστα ότι το τοπίο στον συγκεκριμένο χώρο παρουσιάζει επίσης ιδιαίτερο ενδιαφέρον».

Στη συνέχεια, η ίδια ως άνω Υπηρεσία εξέδωσε το έγγραφό της 1127/05.03.1997, που υπογράφεται, επίσης, από τον Προϊστάμενό της, στην οποία γνωστοποιείται ότι «εφόσον υποβληθεί από τους αρμόδιους δημόσιους φορείς αίτημα για την εγκατάσταση Χ.Υ.Τ.Α. στο Οβριόκαστρο Κερατέας, το θέμα θα διαβιβαστεί στο Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο, το οποίο είναι αρμόδιο να αποφασίσει για εγκαταστάσεις μέσα ή γύρω από τις ζώνες Α΄ των αρχαιολογικών χώρων». Εξάλλου, λίγες ημέρες μετά, το ίδιο όργανο (Προϊστάμενος της Β΄ Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων) πληροφορεί, με το έγγραφό του 1867/17.04.1997, σχετικώς το Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.: «Η θέση που προτείνεται για τη χωροθέτηση Ο.Ε.Δ.Α. συμπίπτει εν μέρει ή βρίσκεται δίπλα στην αδόμητη ζώνη Α΄ του αρχαιολογικού χώρου

Οβριόκαστρο Κερατέας (ΦΕΚ 1070/Β/29.12.1995). Στην ορυφή του λόφου σώζεται εκτεταμένος αρχαίος οχυρωμένος οικισμός και στην γύρω περιοχή αρχαία μεταλλευτικά φρέατα και στοές εξορύξεως καθώς και νεώτερες μεταλλευτικές εγκαταστάσεις. Για τους λόγους αυτούς η Υπηρεσία μας δεν συμφωνεί με τη χωροθέτηση των εγκαταστάσεων στη θέση αυτή».

Τον Ιούλιο του έτους 2003, δημοσιεύθηκε ο ν. 3164/2003 «Μητρώα Μελετητών, ανάθεση και εκπόνηση μελετών και παροχή υπηρεσιών και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ τ. Β΄ αριθμ. 176/02.07.2003). Το άρθρο 33 προβλέπει: «1. Ολοκληρώνεται ο Περιφερειακός Σχεδιασμός Διαχείρισης στερεών αποβλήτων της Περιφέρειας Αττικής με την έγκριση ως κατάλληλων, θέσεων για εγκαταστάσεις ολοκληρωμένης διαχείρισης αποβλήτων, σύμφωνα με τους όρους και τα κριτήρια καταλληλότητας που προβλέπονται από τις διατάξεις της υπ` αριθ. 114218/1997 κοινής υπουργικής απόφασης (ΦΕΚ 1016 Β), ως εξής:

A. Βόρεια Ανατολική Αττική:

α) θέση "Μαύρο Βουνό" Γραμματικού

β) θέση "Τρύπες" Πολυδενδρίου

B. Νότια Ανατολική Αττική:

α) θέση "Βραγόσι" Κερατέας Λαυρεωτικής

β) θέση "Λατομείο Κυριακού" Κρωπίας...

3. Για την πραγματοποίηση κάθε έργου ή δραστηριότητας που αφορά τη διαχείριση αποβλήτων στις θέσεις των προηγούμενων παραγράφων, απαιτείται η τήρηση της διαδικασίας που προβλέπεται στο άρθρο 4 παρ. 2 του ν. 1650/1986. Η έγκριση των περιβαλλοντικών όρων διενεργείται με κοινή απόφαση των Υπουργών Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Πολιτισμού, Γεωργίας και Υγείας και Πρόνοιας και επέχει θέση έγκρισης κατά τις διατάξεις των άρθρων 45 και 58 του ν. 998/1979, καθώς και έγκρισης κατά τις διατάξεις του άρθρου 10 του ν. 3028/2002...

7. Τα έργα και οι εγκαταστάσεις διαχείρισης και διάθεσης αποβλήτων θεωρούνται, για κάθε έννομη συνέπεια, έργα υποδομής ιδιαίτερης σημασίας. Επιτρέπεται η αναγκαστική απαλλοτρίωση ακινήτων ή η σύσταση επ' αυτών εμπραγμάτων δικαιωμάτων για την εκτέλεση των έργων και των εγκαταστάσεων του προηγούμενου εδαφίου. Ο σκοπός αυτών των αναγκαστικών απαλλοτριώσεων θεωρείται δημόσιας ωφέλειας, χαρακτηρίζονται κατεπείγουσες και μείζονος σημασίας και κηρύσσονται με απόφαση του Γενικού Γραμματέα της οικείας Περιφέρειας υπέρ του φορέα διαχείρισης αποβλήτων ή υπέρ του Δημοσίου και με δαπάνη του υπέρ ου η απαλλοτρίωση ή άλλου προσώπου που ορίζεται με την πράξη κήρυξης. Οι διατάξεις των παραγράφων 2, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12 του άρθρου 6, των παραγράφων 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8 και 9 του άρθρου 7, των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 8 και των άρθρων 9, 10, 11, 12 και 13 του ν. 2730/1999, όπως ισχύουν κάθε φορά, εφαρμόζονται αναλόγως και στις αναγκαστικές απαλλοτριώσεις ακινήτων που κηρύσσονται κατ' εφαρμογή της παραγράφου αυτής».

Το ίδιο έτος, κατά το οποίο εκδόθηκε ο ανωτέρω νόμος (2003), ο Προϊστάμενος της Β' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων μεταβάλλει, ουσιωδώς, σε σχέση με τις προαναφερόμενες σαφείς θέσεις του, άποψη, γνωστοποιώντας, με το έγγραφό του 7095/03.10.2003, προς το Υπουργείο Πολιτισμού τα κάτωθι: «Η προτεινόμενη ως επικρατέστερη για την εγκατάσταση Ο.Ε.Δ.Α., θέση Βραγόνι Κερατέας, βρίσκεται μέσα στα όρια του αρχαιολογικού χώρου Λαυρεωτικής (ΦΕΚ 352/Β/03.09.1980). Τα όρια προστασίας της εγκατάστασης βρίσκονται περίπου 300 μ. νότια των ορίων της αδόμητης ζώνης προστασίας (Α') του λόφου "Οβριόκαστρο" (ΦΕΚ 1070/Β/29.12.1995). Κατ' αρχάς -και όπως προκύπτει από τη μελέτη- δεν δημιουργείται πρόβλημα από την εγκατάσταση διαχείρισης αποβλήτων για τον αρχαιολογικό χώρο, ο οποίος είναι οχυρωμένος οικισμός στην κορυφή του λόφου Οβριόκαστρο, οπότε δεν υπάρχει αντίρρηση για την έγκρισή της...». Με το ίδιο έγγραφο τίθενται προϋποθέσεις για την εν λόγω εγκατάσταση. Συγκεκριμένα, η σύμφωνη άποψη του ανωτέρω οργάνου ισχύει «εφόσον ληφθούν υπόψη τα εξής: 1. Θα γίνει αυτοψία στον χώρο εγκατάστασης Ο.Ε.Δ.Α. και εάν εντοπιστούν αρχαιότητες θα γίνουν ανασκαφικές έρευνες με δαπάνη των φορέων του έργου. 2. Οι φορείς του έργου θα αναλάβουν την υποχρέωση για τη δημιουργία πρόσβασης στον αρχαίο οικισμό στη βόρεια ή ανατολική πλευρά του λόφου, καθώς και για εργασίες καθαρισμού και ανάδειξης των αρχαιοτήτων με την εποπτεία της Β' Εφορείας Αρχαιοτήτων. 3. Πριν από τη δημιουργία οδών πρόσβασης θα γίνουν αυτοψίες και εάν χρειαστεί

δοκιμαστικές ανασκαφικές έρευνες με δαπάνη των φορέων του έργου».

Στη συνέχεια, εκδόθηκε η υπ' αριθμ. 136946 Κ.Υ.Α. «Έγκριση περιβαλλοντικών όρων του έργου "Ολοκληρωμένη Εγκατάσταση Διαχείρισης Αποβλήτων (Ο.Ε.Δ.Α.) Νοτιοανατολικής Αττικής στη θέση Βραγόσι Κερατέας - Λαυρεωτικής"». Με αυτήν εγκρίνονται οι περιβαλλοντικοί όροι του υπόψη έργου, το οποίο περιλαμβάνει, εκτός των άλλων, έναν από τους μεγαλύτερους Χ.Υ.Τ.Α. της Αττικής. Τα μέτρα προστασίας που λαμβάνονται για τον ανωτέρω αρχαιολογικό χώρο εξαντλούνται στον υπ' αριθμ. 23 περιβαλλοντικό όρο, σύμφωνα με τον οποίο: «α) Επειδή η προτεινόμενη εγκατάσταση διαχείρισης αποβλήτων βρίσκεται μέσα στα όρια του κηρυγμένου Αρχαιολογικού Χώρου της Λαυρεωτικής (ΦΕΚ 352/Β/03.09.1980), θα προηγηθεί αυτοψία της Β' ΕΚΠΑ στο χώρο. Σε περίπτωση εντοπισμού αρχαιοτήτων, θα διενεργηθεί ανασκαφική έρευνα, από τα αποτελέσματα της οποίας θα εξαρτηθεί η περαιτέρω συνέχιση των εργασιών κατόπιν γνωμοδότησης των αρμοδίων οργάνων του ΥΠ.ΠΟ. β) Πριν την έναρξη της κατασκευής του έργου, θα ειδοποιηθούν εγγράφως οι συναρμόδιες Αρχαιολογικές Υπηρεσίες (Β' ΕΚΠΑ - 1η ΕΒΑ) και οι εργασίες για την κατασκευή του έργου θα γίνονται υπό την εποπτεία των καθ' ύλην αρμοδίων Εφορειών Αρχαιοτήτων και σύμφωνα με τις υποδείξεις τους. Η δαπάνη για την παρακολούθηση των εργασιών, την πρόσληψη του αναγκαίου προσωπικού και για τις απαιτούμενες ανασκαφικές εργασίες θα βαρύνει τον προϋπολογισμό του έργου, σύμφωνα με το άρθρο 37 παρ. 6 του ν. 3028/20902». Επισημαίνεται ότι ουδεμία αναφορά πραγματοποιείται στην ανωτέρω πράξης έγκρισης περιβαλλοντικών όρων, ούτε συνεκτιμάται για την πρόβλεψη του σχετικού όρου αριθμ. 23, η Απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ02/61126/3407/14.12.1995 («Θεσμοθέτηση Ζωνών Α απολύτου προστασίας, αδόμετων σε περιοχές της Λαυρεωτικής χερσονήσου, στο λόφο "Οβριόκαστρο" Κερατέας...») (Φ.Ε.Κ. τ. Β', αριθμ. 1070/29.12.1995), με την οποία ορίστηκε, όπως σημειώθηκε, ως «ΖΩΝΗ Α2» περιοχή στη θέση «Οβριόκαστρο» Κερατέας, στην οποία περιλαμβάνεται ο ομώνυμος λόφος, όπου, σύμφωνα με την ανωτέρω Υπουργική Απόφαση, «σώζεται σε καλή κατάσταση οχυρωμένος οικισμός ελληνιστικών χρόνων». Η Ζώνη Α' βρίσκεται, όπως προκύπτει και από τα ανωτέρω έγγραφα της Β' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, πλησίον του χώρου όπου προβλέπεται, κατά τα ανωτέρω, να λειτουργήσει ο Χ.Υ.Τ.Α.

Επί της αιτήσεως ακυρώσεως που άσκησε ο Δήμος Κερατέας κατά της ανωτέρω αποφάσεως για την έγκριση των περιβαλλοντικών όρων του υπόψη έργου,

εκδόθηκε η απόφαση 2862/2007 του Ε΄ Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας, με την οποία το εν λόγω Τμήμα του Δικαστηρίου έκρινε, στο πλαίσιο του προβληθέντος συναφώς ισχυρισμού του Δήμου Κερατέας: «Η θέση Χ.Υ.Τ.Α. της Ο.Ε.Δ.Α. βρίσκεται εκτός των ορίων της Ζώνης Προστασίας του αρχαιολογικού χώρου και σε απόσταση περίπου 600 μ. ενώ το όριο της Ο.Ε.Δ.Α. απέχει από το όριο της Ζώνης Προστασίας του αρχαιολογικού χώρου 300 μ. Εξάλλου, σύμφωνα με το 7095/3.10.2003 έγγραφο της Β΄ Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων "... δεν δημιουργείται πρόβλημα από την εγκατάσταση διαχείρισης αποβλήτων για τον αρχαιολογικό χώρο, ο οποίος είναι οχυρωμένος οικισμός στην κορυφή του λόφου Οβριόκαστρο, οπότε δεν υπάρχει αντίρρηση της υπηρεσίας ...", στην προσβαλλόμενη δε απόφαση έχει περιληφθεί όρος για τη διαδικασία παρακολούθησης της κατασκευής του έργου από τις αρμόδιες υπηρεσίες (Δ1 - 23). Επίσης η ευρύτερη περιοχή της Λαυρεωτικής είχε χαρακτηριστεί, με την υπ` αριθ. Α1/Φ02/ 30896/1243/1982 απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού και Επιστημών (Β΄ 852), ως τοπίο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, χωρίς να υπάρχει μνεία για απαγόρευση χρήσεων εκ του γεγονότος αυτού, σύμφωνα δε με την εγκεκριμένη Ζ.Ο.Ε. Λαυρεωτικής (ΦΕΚ Α΄ 125/27.2.1998), η θέση της Ο.Ε.Δ.Α., βρίσκεται εντός του ορίου προστασίας των ορεινών όγκων της Λαυρεωτικής στη Ζώνη Α΄, στην οποία επιτρέπεται η χωροθέτηση διαδημοτικών Ο.Ε.Δ.Α., εφόσον αυτές εντάσσονται σε γενικότερο σχεδιασμό. Τέλος, η προσβαλλόμενη απόφαση, κατά τη ρητή πρόβλεψη του άρθρου 33 του ν. 3164/2003, προσυπογράφεται από τον Υπουργό Πολιτισμού και επέχει θέση έγκρισης από πλευράς αρχαιολογικού νόμου. Υπό τα ανωτέρω δεδομένα, η επίμαχη θέση δεν εμπίπτει στα κατά την παραπάνω Κ.Υ.Α. κριτήρια αποκλεισμού και, επομένως, οι λόγοι περί του αντιθέτου πρέπει να απορριφθούν ως αβάσιμοι». Είναι σαφές ότι η κρίση του Δικαστηρίου θεμελιώνεται αποκλειστικώς στο άρθρο 33 του ν. 3164/2003 και στο από 03.10.2003 έγγραφο του Προϊσταμένου της Β΄ Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων.

Σημειώνεται ότι από το έτος 2003 έως σήμερα η εγκατάσταση και λειτουργία του υπόψη έργου δεν υλοποιήθηκαν. Επί της ουσίας, η Διοίκηση περιορίστηκε μόνον σε προπαρασκευαστικές πράξεις, όπως είναι, κυρίως, η έκδοση της απόφασης 4170/11.10.2007 του Γενικού Γραμματέα Περιφέρειας Αττικής, με την οποία κηρύχθηκε η αναγκαστική απαλλοτρίωση ακινήτων για την κατασκευή του έργου «Χώρος Υγειονομικής Ταφής Αποβλήτων (Χ.Υ.Τ.Α.) στη θέση "Βραγόσι" Κερατέας - Λαυρεωτικής» (ΦΕΚ τ. ΑΑΠΘ 499/19.11.2007). Αποτέλεσμα της αδράνειας αυτής της Διοικήσεως ήταν να λήξει τον Οκτώβριο του έτους 2008 -κατ' ουσίαν άπρακτη- η

ισχύς της προαναφερόμενης πράξεως έγκρισης περιβαλλοντικών όρων του έργου.

Τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους (2008) και λίγο πριν εκπνεύσει η ισχύς των ανωτέρω περιβαλλοντικών όρων, η 1η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων του Υπουργείου Πολιτισμού αποφαινεται με το υπ' αριθμ. 6020.01.09.2008 έγγραφό της, το οποίο υπογράφεται από την Προϊσταμένη της εν λόγω Υπηρεσίας: «*Η περιοχή χωροθέτησης του έργου ΧΥΤΑ εμπίπτει στην προστασία της ευρείας κήρυξης της χερσονήσου Λαυρεωτικής (αρχαιολογικός και ιστορικός τόπος και τοπίο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους: ΦΕΚ 852/Β/03.09.1980). Συγχρόνως, η θέση "Βραγόσι" βρίσκεται σε μικρή απόσταση (περί τα 300 μέτρα) και άμεση γειτνίαση και οπτική επαφή με τον αρχαιολογικό χώρο του λόφου του Οβριόκαστρου (ζώνη Α' αδόμητη, απολύτου προστασίας, σύμφωνα με το ΦΕΚ 1070/Β/29.12.1995). Στην παλαιότερη βιβλιογραφία το Οβριόκαστρο αναφέρεται ως οχυρωμένος οικισμός της ελληνιστικής εποχής, ωστόσο σύμφωνα με την πιο πρόσφατη δημοσίευση του Γερμανού Καθηγητή Hans Lohman στο περιοδικό *Archaeologischer Anzeiger* (1995), το κάστρο έχει διαπιστωμένη οικοδομική φάση της βυζαντινής εποχής. Πρόκειται, συγκεκριμένα, για οχυρωμένο οικισμό που χρονολογείται από τα δεδομένα της κεραμικής της συστηματικής επιφανειακής έρευνας, μεταξύ 8ου και 11ου αιώνα. Επομένως αποτελεί σημαντικό μνημείο με χρήση από την αρχαία και τη βυζαντινή εποχή και ως εκ τούτου έχει διαχρονική αξία για την ιστορία της περιοχής της Λαυρεωτικής και ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την επιστημονική έρευνα. Επομένως, επειδή έχουν αλλάξει τα επιστημονικά δεδομένα χρονολόγησης και εκτίμησης της θέσης, θεωρούμε ότι θα πρέπει να εξεταστεί περαιτέρω το θέμα χωροθέτησης του Χ.Υ.Τ.Α. σε άμεση γειτνίαση με το Οβριόκαστρο» (η υπογράμμιση είναι δική μας).*

Τέλος, με το (πληροφοριακό) έγγραφο 138016/06.04.2009, το οποίο υπογράφει ο Προϊστάμενος της Ειδικής Υπηρεσίας Περιβάλλοντος του Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. και αποστέλλεται προς τον Δήμο Κερατέας, γνωστοποιείται ότι «το Σχέδιο Απόφασης για την "Ανανέωση (παράταση της χρονικής διάρκειας ισχύος) της ΚΥΑ 136946/03.12.2003) Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων του έργου: Ολοκληρωμένη Εγκατάσταση Διαχείρισης Αποβλήτων Νοτιοανατολικής Αττικής στη θέση Βραγόσι Κερατέας - Λαυρεωτικής", έχει υπογραφεί» από ορισμένους εκ των συναρμόδιων για την έκδοσή της Υπουργών και «βρίσκεται σε διαδικασία συνυπογραφής» από τους λοιπούς, μεταξύ των οποίων από τον Υπουργό Πολιτισμού.

II

Ενόψει των ανωτέρω πραγματικών και νομικών δεδομένων, μας τέθηκαν τα κάτωθι ερωτήματα:

α) Η χορήγηση αδειών για την εγκατάσταση και λειτουργία του υπόψη Χ.Υ.Τ.Α. στη θέση «Οβριόκαστρο» («Βραγόνοι») Κερατέας, όπου έχει αρχικώς χωροθετηθεί, είναι σύμφωνη με το ισχύον νομικό πλαίσιο για την προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος;

β) Ενόψει της απαντήσεως στο ανωτέρω ζήτημα, είναι νόμιμη τυχόν ανανέωση της (αρχικής) πράξεως έγκρισης περιβαλλοντικών όρων του έργου;

III

Επισημαίνεται εν πρώτοις ότι το πολιτιστικό περιβάλλον απολαύει ιδιαίτερα αυξημένης προστασίας από το ισχύον Σύνταγμα. Συγκεκριμένα, το άρθρο 24 παρ. 1 και 6 ορίζει: *«1. Η προστασία του ... πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός. Για τη διαφύλαξή του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας... 2. 6. Τα μνημεία, οι παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία προστατεύονται από το Κράτος. Νόμος θα ορίσει τα αναγκαία για την πραγματοποίηση της προστασίας αυτής περιοριστικά μέτρα της ιδιοκτησίας, καθώς και τον τρόπο και το είδος της αποζημίωσης των ιδιοκτητών».*

Είναι σαφές ότι η αρχή της αειφορίας, η ρητή κατοχύρωση της οποίας συντελέσθηκε με την αναθεώρηση του 2001, έχει εν προκειμένω το νόημα ότι τα προστατευόμενα στοιχεία του πολιτιστικού περιβάλλοντος, τα οποία κρίνονται σημαντικά με βάσει συγκεκριμένα επιστημονικά κριτήρια και αποτυπώνουν την πολιτιστική ιστορία της Χώρας, προστατεύονται και διατηρούνται, κατά το δυνατόν ακέραια, στο διηνεκές. Εξάλλου, σύμφωνα με την ομολογη αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης, η οποία απορρέει ιδίως από τις διατάξεις των άρθρων 24 και 106 παρ. 1

Συντ., η κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη πρέπει, σε κάθε περίπτωση, να εναρμονίζεται με τις ανάγκες της περιβαλλοντικής προστασίας (πρβλ. Απ. Παπακωνσταντίνου, Αειφορία και βιώσιμη ανάπτυξη ως συνταγματικές αρχές: Ερμηνευτικές, κανονιστικές και νομολογιακές πτυχές του περιβαλλοντικού Συντάγματος, Περιβάλλον και Δίκαιο 2007, σ. 536 επ.). Ιδιαίτερη σημασία στον τομέα του πολιτιστικού περιβάλλοντος προσλαμβάνει, επιπλέον, η αρχή της προληπτικής δράσης των κρατικών οργάνων, κατά τρόπο ώστε να αποφεύγονται δυσμενείς επιπτώσεις σε σημαντικά στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Το ανώτατο διοικητικό δικαστήριο της χώρας, εφαρμόζοντας τις ανωτέρω συνταγματικές διατάξεις, έχει διαμορφώσει εκτεταμένη νομολογία, η οποία αποβλέπει, όπως συμβαίνει και με το φυσικό περιβάλλον, στη διασφάλιση υψηλού επιπέδου προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος (πρβλ. σχετικώς Απ. Παπακωνσταντίνου, Δικαστικός ακτιβισμός και Σύνταγμα. Το παράδειγμα της περιβαλλοντικής νομολογίας του Συμβουλίου της Επικρατείας, Περιβάλλον και Δίκαιο 2006, σ. 222 επ.). Ειδικότερα, σύμφωνα με πρόσφατη νομολογία του Δικαστηρίου, η οποία απηχεί -και εναρμονίζεται με- προγενέστερες κρίσεις του, με τις διατάξεις του άρθρου 24 Συντ.: *«Καθιερώνεται αυξημένη προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος, δηλαδή των μνημείων και λοιπών πολιτιστικών αγαθών που προέρχονται από την ανθρώπινη δραστηριότητα και συνθέτουν λόγω της ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους την εν γένει πολιτιστική κληρονομιά της χώρας. Η προστασία αυτή περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τη διατήρηση των εν λόγω πολιτιστικών στοιχείων στο διηνεκές. Επομένως κάθε επέμβαση επί και πλησίον μνημείου πρέπει κατ' αρχήν να αποβλέπει στην προστασία και ανάδειξη αυτού, να ενεργείται δε εν όψει των ιδιαιτέρων χαρακτηριστικών και του είδους των προστατευτέων ευρημάτων και επί τη βάση των δεδομένων της αρχαιολογικής επιστήμης, απαγορευμένων επεμβάσεων και χρήσεων μη συμβατών προς την κατά προορισμό χρήση του μνημείου»* (Σ.τ.Ε. 1891/2008. Πρβλ. ενδεικτικά Σ.τ.Ε. 325/2009, 3224/2006, 903/2005, 3454/2004 Ολ. κ.ά.).

Συναφώς, έχει κριθεί ότι με τις ανωτέρω συνταγματικές διατάξεις του άρθρου 24 Συντ. *«το φυσικό και το πολιτιστικό περιβάλλον έχουν αναχθεί σε αυτοτελώς προστατευόμενο αγαθό προκειμένου να εξασφαλιστεί στα όρια της Χώρας αφενός η οικολογική ισορροπία και η διαφύλαξη των φυσικών πόρων προς χάρη και των επόμενων γενεών και αφετέρου η διάσωση και προστασία των μνημείων και άλλων*

στοιχείων προερχόμενων από την ανθρώπινη δραστηριότητα που συνθέτουν την ιστορική, καλλιτεχνική, τεχνολογική και γενικώς την πολιτιστική κληρονομιά της Χώρας και συμβάλλουν στη διατήρηση της ιστορικής μνήμης. Όπως προκύπτει, μάλιστα, από τις προαναφερόμενες διατάξεις, ο συντακτικός νομοθέτης δεν αρκέστηκε στην πρόβλεψη δυνατότητας να θεσπίζονται μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος αλλά επέβαλε στα όργανα του Κράτους που έχουν σχετική αρμοδιότητα να προβαίνουν σε θετικές ενέργειες για τη διαφύλαξη του προστατευόμενου αγαθού και, ειδικότερα να λαμβάνουν τα απαιτούμενα νομοθετικά και διοικητικά, προληπτικά και κατασταλτικά, μέτρα παρεμβαίνοντας στον αναγκαίο βαθμό και στην οικονομική ή άλλη ατομική ή συλλογική δραστηριότητα. Κατά τη λήψη, εξάλλου, των μέτρων αυτών τα όργανα της νομοθετικής και της εκτελεστικής εξουσίας οφείλουν, κατά την έννοια των παραπάνω διατάξεων, ερμηνευόμενων ενόψει και των άρθρων 2 παρ. 1, 106 και 22 παρ. 1 του Συντάγματος, να σταθμίζουν και άλλους παράγοντες, αναγόμενους στο γενικότερο εθνικό και δημόσιο συμφέρον, όπως είναι εκείνοι που σχετίζονται α) με την αποτελούσα πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας προστασία της ανθρώπινης ζωής και την διαμόρφωση συνθηκών ασφαλούς διαβίωσης καθώς και β) με τους σκοπούς της οικονομικής αναπτύξεως, της αξιοποίησεως του εθνικού πλούτου, της ενισχύσεως της περιφερειακής αναπτύξεως και της εξασφαλίσεως εργασίας στους πολίτες, δηλαδή σκοπούς, για τους οποίους λαμβάνεται πρόνοια στο Σύνταγμα και, συγκεκριμένα, στα προαναφερόμενα άρθρα 106 και 22 παρ. 1. Η λήψη υπόψη των παραγόντων όμως αυτών και η στάθμιση των προστατευόμενων αντίστοιχων έννομων αγαθών πρέπει να συμπορεύεται προς την υποχρέωση της Πολιτείας να μεριμνά για την προστασία του περιβάλλοντος κατά τέτοιο τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται βιώσιμη ανάπτυξη, στην οποία απέβλεψε ο συντακτικός νομοθέτης (βλ. και ΣτΕ Ολομ. 2755/1994 και 3478/2000, 2537/1996 κ.ά.). Ειδικότερα, ως προς τα στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς, από τις συνταγματικές αυτές διατάξεις συνάγεται ότι δεν επιτρέπονται επεμβάσεις, οι οποίες συνεπάγονται την καταστροφή, την αλλοίωση ή την με οποιοδήποτε τρόπο υποβάθμισή τους, και ότι καταρχήν επιβάλλεται να διατηρούνται τα στοιχεία αυτά, αναλόγως και προς το είδος και το χαρακτήρα τους, στον τόπο, στον οποίο βρίσκονται. Σε εξαιρετικές, όμως, περιπτώσεις κατά τις οποίες επιβάλλεται η επίτευξη της ασφαλούς λειτουργίας ενός έργου ή η κατασκευή μεγάλων τεχνικών έργων, τα οποία είναι απαραίτητα για την εθνική άμυνα της Χώρας ή έχουν μείζονα σημασία για την εθνική οικονομία και ικανοποιούν ζωτικές ανάγκες του κοινωνικού συνόλου, είναι δυνατό να επιτρέπονται τέτοιες επεμβάσεις στο μέτρο που

καθίστανται απολύτως αναγκαίες για τους παραπάνω σκοπούς, ύστερα από στάθμιση της αξίας του μνημείου ως στοιχείου της πολιτιστικής κληρονομιάς, της σοβαρότητας του επιδιωκόμενου σκοπού και της αναγκαιότητας να εκτελεστεί το έργο, εφόσον διαπιστωθεί, με βάση εμπειριστατωμένη έρευνα, ότι δεν υπάρχει εναλλακτική λύση, με την οποία θα ήταν δυνατό να αποτραπεί η βλάβη του μνημείου» (Σ.τ.Ε. 3851/2006. πρβλ. και ΣτΕ Ολομ. 2300/1997 και 3478/2000).

Οι ανωτέρω συνταγματικοί ορισμοί εξειδικεύονται με τις διατάξεις του ν. 3028/2002 «Προστασία Αρχαιοτήτων - Πολιτιστικής Κληρονομιάς». Ειδικότερα, στο άρθρο 1 παρ. 1 προβλέπεται: «Στην προστασία που παρέχεται με τις διατάξεις του παρόντος νόμου υπάγεται η πολιτιστική κληρονομιά της Χώρας από τους αρχαιοτάτους χρόνους μέχρι σήμερα. Η προστασία αυτή έχει ως σκοπό τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης χάριν της παρούσας και των μελλοντικών γενεών και την αναβάθμιση του πολιτιστικού περιβάλλοντος». Εξάλλου, σύμφωνα με το άρθρο 2: «Για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος νόμου: α) Ως πολιτιστικά αγαθά νοούνται οι μαρτυρίες της ύπαρξης και της ατομικής και συλλογικής δραστηριότητας του ανθρώπου. β) Ως μνημεία νοούνται τα πολιτιστικά αγαθά που αποτελούν υλικές μαρτυρίες και ανήκουν στην πολιτιστική κληρονομιά της Χώρας και των οποίων επιβάλλεται η ειδικότερη προστασία βάσει των εξής διακρίσεων: αα) Ως αρχαία μνημεία ή αρχαία νοούνται όλα τα πολιτιστικά αγαθά που ανάγονται στους προϊστορικούς, αρχαίους, βυζαντινούς και μεταβυζαντινούς χρόνους και χρονολογούνται έως και το 1830, με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 20. Στα αρχαία μνημεία συμπεριλαμβάνονται σπήλαια και παλαιοντολογικά κατάλοιπα για τα οποία υπάρχουν ενδείξεις ότι συνδέονται με την ανθρώπινη ύπαρξη. ββ) ... γγ) Ως ακίνητα μνημεία νοούνται τα μνημεία που υπήρξαν συνδεδεμένα με το έδαφος και παραμένουν σε αυτό ή στο βυθό της θάλασσας ή στον πυθμένα λιμνών ή ποταμών, καθώς και τα μνημεία που βρίσκονται στο έδαφος ή στο βυθό της θάλασσας ή στον πυθμένα λιμνών ή ποταμών και δεν είναι δυνατόν να μετακινηθούν χωρίς βλάβη της αξίας τους ως μαρτυριών. Στα ακίνητα μνημεία συμπεριλαμβάνονται οι εγκαταστάσεις, οι κατασκευές και τα διακοσμητικά και λοιπά στοιχεία που αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα τους, καθώς και το άμεσο περιβάλλον τους. γ) Ως αρχαιολογικοί χώροι νοούνται εκτάσεις στην ξηρά ή στη θάλασσα ή στις λίμνες ή στους ποταμούς, οι οποίες περιέχουν ή στις οποίες υπάρχουν ενδείξεις ότι περιέχονται αρχαία μνημεία ή αποτέλεσαν ή υπάρχουν ενδείξεις ότι αποτέλεσαν από τους αρχαιοτάτους χρόνους έως και το 1830 μνημειακά, οικιστικά ή ταφικά σύνολα. Οι αρχαιολογικοί χώροι

περιλαμβάνουν και το απαραίτητο ελεύθερο περιβάλλον που επιτρέπει στα σωζόμενα μνημεία να συντίθενται σε ιστορική, αισθητική και λειτουργική ενότητα. δ) Ως ιστορικοί τόποι νοούνται είτε εκτάσεις στην ξηρά ή στη θάλασσα ή στις λίμνες ή στους ποταμούς που αποτέλεσαν ή που υπάρχουν ενδείξεις ότι αποτέλεσαν το χώρο εξαίρετων ιστορικών ή μυθικών γεγονότων, ή εκτάσεις που περιέχουν ή στις οποίες υπάρχουν ενδείξεις ότι περιέχονται μνημεία μεταγενέστερα του 1830, είτε σύνθετα έργα του ανθρώπου και της φύσης μεταγενέστερα του 1830, τα οποία συνιστούν χαρακτηριστικούς και ομοιογενείς χώρους, που είναι δυνατόν να οριοθετηθούν τοπογραφικά, και των οποίων επιβάλλεται η προστασία λόγω της λαογραφικής, εθνολογικής, κοινωνικής, τεχνικής, αρχιτεκτονικής, βιομηχανικής ή εν γένει ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους».

Ακόμη, το άρθρο 3 προβλέπει: «1. Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς της Χώρας συνίσταται κυρίως: α)... β) στη διατήρηση και στην αποτροπή της καταστροφής, της αλλοίωσης και γενικά κάθε άμεσης ή έμμεσης βλάβης της, γ)... ε) στη διευκόλυνση της πρόσβασης και της επικοινωνίας του κοινού με αυτήν, στ) στην ανάδειξη και την ένταξή της στη σύγχρονη κοινωνική ζωή ... 2. Η προστασία των μνημείων, αρχαιολογικών χώρων και ιστορικών τόπων περιλαμβάνεται στους στόχους οποιουδήποτε επιπέδου χωροταξικού, αναπτυξιακού, περιβαλλοντικού και πολεοδομικού σχεδιασμού ή σχεδίων ισοδύναμου αποτελέσματος ή υποκατάστατων τους».

Εξάλλου, το άρθρο 6 παρ. 2 και 4 του νόμου ορίζει, μεταξύ των άλλων: «Ο χαρακτηρισμός ακινήτου μνημείου είναι δυνατόν να αφορά και κινητά που συνδέονται με ορισμένη χρήση του ακινήτου, τις χρήσεις που είναι σύμφωνες με το χαρακτήρα του ως μνημείου, καθώς και τον περιβάλλοντα χώρο ή στοιχεία αυτού... Τα αρχαία ακίνητα μνημεία προστατεύονται από το νόμο χωρίς να απαιτείται η έκδοση οποιασδήποτε διοικητικής πράξης». Επίσης, το άρθρο 10 παρ. 1 και 3 προβλέπει: «1. Απαγορεύεται κάθε ενέργεια σε ακίνητο μνημείο, η οποία είναι δυνατόν να επιφέρει με άμεσο ή έμμεσο τρόπο καταστροφή, βλάβη, ρύπανση ή αλλοίωση της μορφής του... 3. Η εγκατάσταση ή η λειτουργία βιομηχανικής, βιοτεχνικής ή εμπορικής επιχείρησης, η τοποθέτηση τηλεπικοινωνιακών ή άλλων εγκαταστάσεων, η επιχείρηση οποιουδήποτε τεχνικού ή άλλου έργου ή εργασίας, καθώς και η οικοδομική δραστηριότητα πλησίον αρχαίου επιτρέπεται μόνο μετά από έγκριση του Υπουργού Πολιτισμού, η οποία εκδίδεται ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου. Η έγκριση χορηγείται εάν η απόσταση

από ακίνητο μνημείο ή η σχέση με αυτό είναι τέτοια ώστε να μην κινδυνεύει να επέλθει άμεση ή έμμεση βλάβη αυτού λόγω του χαρακτήρα του έργου ή της επιχείρησης ή της εργασίας». Τέλος, στην παρ. 6 του άρθρου ορίζεται: «Στις περιπτώσεις που απαιτείται έγκριση σύμφωνα με τις προηγούμενες παραγράφους, αυτή προηγείται από τις άδειες άλλων αρχών που αφορούν την επιχείρηση ή την εκτέλεση του έργου ή της εργασίας και τα στοιχεία της αναγράφονται με ποινή ακυρότητας στις άδειες αυτές. Η έγκριση χορηγείται μέσα σε τρεις (3) μήνες από την υποβολή της σχετικής αίτησης». Τέλος, το άρθρο 73 προβλέπει: «10. Πολιτιστικά αγαθά που έχουν χαρακτηριστεί ως προστατευόμενα σύμφωνα με τις διατάξεις της προϊσχύουσας νομοθεσίας προστατεύονται στο εξής κατά τις διατάξεις του παρόντος νόμου».

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι ανωτέρω διατάξεις, οι οποίες πρέπει να ερμηνεύονται υπό το πρίσμα των ορισμών του άρθρου 24 Συντ. και, κυρίως, των αρχών της αειφορίας και της πρόληψης, διαμορφώνουν το ελάχιστο αναγκαίο νομοθετικό πλαίσιο για την προστασία των εν λόγω στοιχείων του πολιτιστικού περιβάλλοντος. Τα αρμόδια κρατικά όργανα οφείλουν να λαμβάνουν, πέραν των ανωτέρω νομοθετικών προβλέψεων, τα αναγκαία κατά περίπτωση προληπτικά και κατασταλτικά μέτρα, προκειμένου να προστατευθούν στο διηνεκές τα στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς, ιδιαίτερα εκείνα, τα οποία, ενόψει συγκεκριμένων επιστημονικών κριτηρίων, θεωρούνται ότι πρέπει να απολαύουν απολύτου προστασίας. Στις περιπτώσεις αυτές δεν μπορεί να νοηθεί απόκλιση από την προστασία τους, ούτε κατ' επίκληση (άλλου) λόγου δημοσίου συμφέροντος, αφού η προστασία των εν λόγω στοιχείων της περιβαλλοντικής κληρονομιάς είναι, με βάση στάθμιση που πραγματοποιεί το ίδιο το συνταγματικό κείμενο στο άρθρο 24 Συντ., απόλυτη και δεν υπόκειται σε περαιτέρω δικαιική ή πραγματική στάθμιση στο πλαίσιο της αρχής της βιώσιμης ανάπτυξης. Κατά μείζονα λόγο, δεν μπορεί να νοηθεί απόκλιση από την προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος για (άλλους) λόγους δημοσίου συμφέροντος εάν δεν έχουν εξεταστεί και δεν έχουν προηγουμένως εξαντληθεί εναλλακτικές λύσεις, που δεν επάγονται απομείωση της εν λόγω προστασίας.

Εξάλλου, σύμφωνα με την πάγια τα τελευταία, ιδίως, έτη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, κατά την έννοια των ανωτέρω νομοθετικών διατάξεων, «οι οποίες ερμηνεύονται ενόψει και της αυξημένης προστασίας του πολιτιστικού

περιβάλλοντος που εισάγεται με το άρθρο 24 του Συντάγματος, επιβάλλεται στη Διοίκηση η λήψη κάθε μέτρου το οποίο κρίνεται αρμοδίως ως πρόσφορο για την προστασία των αρχαίων και νεωτέρων μνημείων, καθώς και των ιστορικών τόπων. Η προστασία αυτή συνίσταται, κατ' αρχήν, στη διατήρηση στο διηνεκές αναλλοιώτων των ανωτέρω στοιχείων του πολιτιστικού περιβάλλοντος και του αναγκαίου για την ανάδειξή τους σε ιστορική, αισθητική και λειτουργική ενότητα περιβάλλοντος χώρου, συνεπάγεται δε δυνατότητα επιβολής των απαιτούμενων για το σκοπό αυτό μέτρων και περιορισμών της ιδιοκτησίας» (Σ.τ.Ε. 1891/2008, 565/2005, 903/2005 κ.ά.).

Επιπλέον, με πρόσφατη απόφαση του ανώτατου διοικητικού δικαστηρίου κρίθηκε συναφώς: «Με τις ως άνω διατάξεις του Συντάγματος καθιερώνεται η αυξημένη προστασία, μεταξύ άλλων, των αρχαίων μνημείων και του αναγκαίου περιβάλλοντος χώρου που επιτρέπει την ανάδειξη των μνημείων σε ιστορική, αισθητική και λειτουργική ενότητα. Ο νομοθέτης είχε ήδη προβλέψει, με το άρθρο 50 του Κ.Ν. 5351/1932 για την προστασία του αρχαιολογικού χώρου, την αρμοδιότητα του Υπουργού Πολιτισμού να απαγορεύει, ύστερα από την υποβολή σχετικής αιτήσεως, του ενδιαφερομένου να οικοδομήσει, τη δόμηση σε ορισμένο ακίνητο ευρισκόμενο εντός αυτού ή να την επιτρέψει με όρους και περιορισμούς που τίθενται κατά περίπτωση. Εξειδίκευσε δε εν συνεχεία με το άρθρο 91 του Ν. 1892/1990 την προαναφερόμενη συνταγματική επιταγή και προέβλεψε ότι είναι και εκ των προτέρων δυνατός ο καθορισμός της προστασίας ενός αρχαιολογικού χώρου. Στην περίπτωση αυτή, η μεν ένταση της προστασίας του διαβαθμίζεται από τη δυνατότητα της δομήσεως εντός αυτού υπό όρους και περιορισμούς έως την πλήρη απαγόρευσή της, η δε έκταση επί της οποίας ισχύει η διαβαθμισμένη προστασία καθορίζεται με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού (ζώνη Β' και ζώνη Α' αντιστοίχως) αναλόγως της ιδιομορφίας κάθε αρχαιολογικού χώρου. Η απόφαση καθορισμού ζώνης Α' εντός αρχαιολογικού χώρου, όπου απαγορεύεται παντελώς η δόμηση, είναι κανονιστική (ΣτΕ Ολομ. 530/2003), εκδιδόμενη ύστερα από την υποβολή σχετικής προτάσεως από την αρμόδια αρχαιολογική Εφορεία. Περαιτέρω οι καθοριζόμενες με την ανωτέρω υπουργική απόφαση ζώνες Α' και Β' εκτείνονται όχι μόνο σε αυτή ταύτη την έκταση όπου ευρίσκονται τα μνημεία, αλλά και σε όση έκταση γύρω από αυτήν κρίνεται αναγκαία για την κατά τα ανωτέρω ανάδειξή τους και, κατά μείζονα λόγο, για την αποφυγή της υποβαθμίσεώς τους» (η υπογράμμιση είναι δική μας) (Σ.τ.Ε. 1922/2008, 896/2005).

Εξάλλου, με την Σ.τ.Ε. 2057/2007 κρίθηκε, ομοίως, ότι με τις διατάξεις του άρθρου 24 Συντ. «καθιερώνεται αυξημένη προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος, δηλαδή των μνημείων και λοιπών πολιτιστικών αγαθών που προέρχονται από την ανθρώπινη δραστηριότητα και συνθέτουν λόγω της ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους την εν γένει πολιτιστική κληρονομιά της Χώρας. Η προστασία αυτή περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τη διατήρηση των εν λόγω πολιτιστικών στοιχείων στο διηνεκές. Επομένως, κάθε επέμβαση επί και πλησίον αρχαίου πρέπει κατ' αρχήν να αποβλέπει στην προστασία και ανάδειξη αυτού, να ενεργείται δε ενόψει των ιδιαιτέρων χαρακτηριστικών και του είδους των προστατευτέων ευρημάτων και επί τη βάση των δεδομένων της αρχαιολογικής επιστήμης, απαγορευομένων επεμβάσεων και χρήσεων μη συμβατών προς την κατά προορισμό χρήση του αρχαίου (Σ.Ε. Ολ. 3454/2004, Ολ. 3279/2003)». Επιπλέον, με την ίδια απόφαση κρίθηκε ότι η προαναφερόμενη ρύθμιση του άρθρου 10 του ν. 3028/2002 «αναφέρεται σε επεμβάσεις τόσο επί όσο και πλησίον ακινήτου μνημείου. Ως επεμβάσεις επί ακινήτου μνημείου, απολύτως απαγορευμένες από το νόμο, νοούνται αυτές, οι οποίες είναι δυνατόν να επιφέρουν με άμεσο ή έμμεσο τρόπο καταστροφή, βλάβη, ρύπανση ή αλλοίωση της μορφής του, σε κάθε δε περίπτωση για την πραγματοποίηση επεμβάσεων σε μνημείο που δεν επιφέρουν τις ανωτέρω συνέπειες και, συνεπώς, δεν εμπίπτουν στην πιο πάνω απαγόρευση, απαιτείται προηγούμενη έγκριση του Υπουργού Πολιτισμού, ύστερα από γνώμη του αρχαιολογικού συμβουλίου» (οι υπογραμμίσεις είναι δικές μας) (πρβλ. και Σ.τ.Ε. 1580/2007). Αξίζει να επισημανθεί ότι με την ανωτέρω απόφαση (Σ.τ.Ε. 2057/2007) ακυρώθηκε Υπουργική Απόφαση έγκρισης περιβαλλοντικών όρων έργου (αναβάθμιση και εκσυγχρονισμός Μαρίνας), με το σκεπτικό ότι η θετική γνώμη του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου, επί της οποίας βασίσθηκε η ακυρωθείσα Απόφαση, «παρέλειψε να προβεί σε συνολική θεώρηση των επιπτώσεων του επίδικου έργου».

Τέλος, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει, για τα εξεταζόμενα ζητήματα, η Σ.τ.Ε. 3824/2007. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο, ερμηνεύοντας και εφαρμόζοντας τους ορισμούς του άρθρου 10 του ν. 3028/2002 έκρινε, σε συμφωνία με προγενέστερη νομολογία του τα εξής: «Η ρύθμιση που εισάγεται με τις πιο πάνω διατάξεις αναφέρεται σε επεμβάσεις τόσο επί όσο και πλησίον ακινήτου μνημείου. Επεμβάσεις επί ακινήτου μνημείου, οι οποίες είναι δυνατόν να επιφέρουν με άμεσο ή έμμεσο τρόπο καταστροφή, βλάβη, ρύπανση ή αλλοίωση της μορφής του, είναι απολύτως απαγορευμένες από το νόμο, σε κάθε δε περίπτωση για την πραγματοποίηση

επεμβάσεων σε μνημείο που δεν επιφέρουν τις ανωτέρω συνέπειες και, συνεπώς, δεν εμπίπτουν στην πιο πάνω απαγόρευση, απαιτείται προηγούμενη έγκριση του Υπουργού Πολιτισμού, ύστερα από γνώμη του αρχαιολογικού συμβουλίου. Για τις επεμβάσεις πλησίον μνημείου ισχύει ο κανόνας του επιτρεπτού, αλλά μόνο κατόπιν εγκρίσεως του Υπουργού Πολιτισμού, ειδικά δε για οικοδομικές εργασίες η έγκριση του Υπουργού Πολιτισμού χορηγείται εάν η απόσταση από το ακίνητο μνημείο -στην έννοια του οποίου συμπεριλαμβάνεται πλέον ρητώς και το άμεσο περιβάλλον του- ή η σχέση με αυτό είναι τέτοια ώστε να μην κινδυνεύει να επέλθει άμεση ή έμμεση βλάβη σε αυτό. Από τα ανωτέρω παρέπεται ότι ο Υπουργός Πολιτισμού προκειμένου να χορηγήσει την έγκριση (άδεια) εκτελέσεως έργου είτε επί είτε πλησίον μνημείων αξιολογεί τα χαρακτηριστικά του έργου και εκτιμά τις άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις που θα έχει η εκτέλεσή του στα ακίνητα μνημεία, δηλαδή στα αγαθά που εμπίπτουν στο πεδίο προστασίας του αρχαιολογικού νόμου. Η αιτιολογία της χορηγουμένης εγκρίσεως (αδείας) ελέγχεται συνεπώς ως προς τα ζητήματα αυτά, πρέπει δε, για να είναι πλήρης, να περιέχει : α) περιγραφή των προστατευτέων μνημείων, β) περιγραφή του προς εκτέλεση έργου και γ) τεκμηριωμένη εκτίμηση των επιπτώσεων του έργου επί των μνημείων (βλ. ΣΕ 1580/2007 επτ, 3224/2006, 3454/2004 Ολομ)... Η έγκριση δηλαδή της οικείας υπηρεσίας του Υπουργείου Πολιτισμού, η οποία αποτελεί την προϋπόθεση εκδόσεως των τυχόν απαιτούμενων για την εκτέλεση οικοδομικών εργασιών και τη χρήση κτηρίων λοιπών διοικητικών πράξεων, χορηγείται μόνον εάν, κατά την αιτιολογημένη κρίση της υπηρεσίας, το έργο ή η δραστηριότητα, είτε καθεαυτό είτε ενόψει των συνθηκών που υφίστανται στην περιοχή, δεν συνεπάγονται δυσμενείς επιπτώσεις στη διατήρηση, την προβολή και την εν γένει προστασία του μνημείου, αλλά και του χώρου που το περιβάλλει, και μάλιστα σε έκταση επαρκή για την ανάδειξή του» (υπογράμμιση είναι δική μας) (πρβλ. Σ.τ.Ε. 3406/2001 3895/2000, 3458/2000, 1787/2000, 1109/2000, 1437/1998, 4426/1997, 2725/1997, 2073/1997, 5617/1996, 5448/1996).

IV

Εκτός από τις προαναφερόμενες διατάξεις του ν. 3028/2002, που αφορούν την προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος, οι συναφείς συνταγματικοί ορισμοί εξειδικεύονται, επιπλέον, με σειρά ειδικότερων νομοθετικών ρυθμίσεων, οι οποίες άπτονται συγκεκριμένων δραστηριοτήτων ή έργων. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν εν

προκειμένω οι νομοθετικές διατάξεις για τη διαχείριση των αποβλήτων. Ειδικότερα, με τις διατάξεις του ν. 1650/1986, όπως αυτές τροποποιήθηκαν και συμπληρώθηκαν με το ν. 3010/2002, εξειδικεύονται οι ορισμοί του άρθρου 24 Συντ. για την προστασία του περιβάλλοντος, συμπεριλαμβανομένου, ασφαλώς, του πολιτιστικού περιβάλλοντος. Μεταξύ των άλλων προβλέπεται ότι για την πραγματοποίηση έργων ή δραστηριοτήτων, που λόγω της φύσεως, του μεγέθους ή της έκτασής τους είναι πιθανό να προκαλέσουν σοβαρές επιπτώσεις στο περιβάλλον, απαιτείται η έγκριση όρων για την προστασία του περιβάλλοντος (άρθρο 4). Εξάλλου, για την έγκριση των περιβαλλοντικών όρων πρέπει να τηρείται σειρά διαδικασιών, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται η προκαταρκτική περιβαλλοντική εκτίμηση και αξιολόγηση του προτεινόμενου έργου ή της δραστηριότητας. Ειδικά δε για τις περιπτώσεις των ΧΥΤΑ η έγκριση περιβαλλοντικών όρων πραγματοποιείται με κοινή υπουργική απόφαση. Σύμφωνα με το άρθρο 12 παρ. 1 του ν. 1650/1986: «*Η διαχείριση των στερεών αποβλήτων γίνεται με τρόπο ώστε: α) ..., β) να μην προκαλείται υποβάθμιση ...σε χώρους που παρουσιάζουν ιδιαίτερο οικολογικό, πολιτιστικό και αισθητικό ενδιαφέρον...*».

Τις ανωτέρω νομοθετικές διατάξεις εξειδικεύει εξάλλου η ΚΥΑ Η.Π. 50910/2727/2003, σκοπός της οποίας είναι, μεταξύ άλλων, η συμμόρφωση με την Οδηγία 91/156/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 18ης Μαρτίου 1991 «*Τροποποίηση της Οδηγίας 75/442/ΕΟΚ περί των στερεών αποβλήτων*», «*ώστε με τον καθορισμό κατευθύνσεων, μέτρων, όρων και διαδικασιών για τη διαχείριση των στερεών αποβλήτων να προλαμβάνονται ή να μειώνονται κατά το δυνατόν οι αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον και να εξασφαλίζεται έτσι ένα υψηλό επίπεδο προστασίας του περιβάλλοντος και της δημόσιας υγείας*» (άρθρο 1). Σύμφωνα με τους ορισμούς του άρθρου 4 παρ. 1 της ΚΥΑ: «*Η διαχείριση των στερεών αποβλήτων πραγματοποιείται κατά τρόπο ώστε να διασφαλίζεται ότι δεν τίθεται σε κίνδυνο, άμεσα ή έμμεσα, η υγεία του ανθρώπου και ότι δεν χρησιμοποιούνται διαδικασίες ή μέθοδοι που ενδέχεται να βλάψουν το περιβάλλον. Ειδικότερα, λαμβάνονται μέτρα ώστε: α)...β)... γ) να μην προκαλείται αλλοίωση του τοπίου και των περιοχών που παρουσιάζουν ιδιαίτερο οικολογικό, πολιτιστικό, αισθητικό ενδιαφέρον (όπως αρχαιολογικοί χώροι, τοπία ιδιαιτέρου φυσικού κάλους, ευαίσθητα οικοσυστήματα)*».

Περαιτέρω, με το Παράρτημα Ι, που συνοδεύει την Υπουργική Απόφαση 29407/3758/2002 («*Μέτρα και όροι για την υγειονομική ταφή των αποβλήτων*») (ΦΕΚ

τ. Β' αριθμ. 1572/16.12.2002), ορίστηκαν οι «γενικές απαιτήσεις» που ισχύουν για τους Χ.Υ.Τ.Α. Συγκεκριμένα, προβλέφθηκε, όσον αφορά τη «θέση» τους: «Για τη θέση του ΧΥΤΑ πρέπει να λαμβάνονται υπόψη απαιτήσεις που αφορούν: α)... ε) την προστασία της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής». Τέλος, με την Κοινή Υπουργική Απόφαση 114218/1997 («Κατάρτιση πλαισίου προδιαγραφών και γενικών προγραμμάτων διαχείρισης στερεών αποβλήτων») (ΦΕΚ τ. Β' αριθμ. 1016/17.11.1997), ορίστηκαν σαφώς οι «όροι και τα κριτήρια καταλληλότητας και επιλογής θέσεων των εγκαταστάσεων διαχείρισης αποβλήτων». Μεταξύ των άλλων, με την Απόφαση αυτή (Παράρτημα) απαγορεύεται η εγκατάσταση Χ.Υ.Τ.Α. εντός αρχαιολογικών περιοχών ή πλησίον αυτών, καθώς και «περιοχών πολιτιστικού ενδιαφέροντος», ενώ ως βασικό χωροταξικό κριτήριο για την επιλογή της θέσεως προβλέπεται η «απόσταση από αρχαιολογικούς χώρους».

Είναι σαφές ότι οι ανωτέρω νομοθετικοί ορισμοί που θέτουν ως κριτήριο για τη χωροθέτηση, εγκατάσταση και λειτουργία Χ.Υ.Τ.Α. τη μη ύπαρξη εντός ή πλησίον αυτού αρχαιολογικού χώρου, συνιστούν αυτονόητες μορφές εξειδίκευσης των διατάξεων του άρθρου 24 παρ. 1 και 6 Συντ., οι οποίες κατοχυρώνουν, όπως σημειώθηκε, υψηλό επίπεδο προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος, στον εννοιολογικό και, συνακόλουθα, κανονιστικό πυρήνα του οποίου, εντάσσονται, αναμφίβολα, οι αρχαιολογικοί χώροι. Είναι, επομένως, σαφές ότι, ακόμη και αν δεν ίσχυαν οι ανωτέρω νομοθετικές ρυθμίσεις, η εγκατάσταση και λειτουργία Χ.Υ.Τ.Α. δεν θα ήταν συνταγματικά επιτρεπτό να πραγματοποιηθεί εντός ή πλησίον κηρυγμένου αρχαιολογικού χώρου, αφού, ενόψει και των δεδομένων της κοινής πείρας, η λειτουργία των εν λόγω μονάδων διαχείρισης αποβλήτων προκαλούν σημαντικές αλλοιώσεις και επάγονται σοβαρές επιπτώσεις στο ευρύτερο περιβάλλον της περιοχής εγκατάστασής τους και στο τοπίο της, ενώ παράλληλα υποβαθμίζουν τα προστατευόμενα στοιχεία του πολιτιστικού περιβάλλοντος και λειτουργούν αποτρεπτικά, ιδίως λόγω της μόλυνσης του αέρα, των υδάτων και του εδάφους, για την επίσκεψη των ενδιαφερομένων στους αρχαιολογικούς χώρους.

Ενόψει των ανωτέρω, πρέπει να γίνει δεκτό ότι από τις προαναφερόμενες νομοθετικές διατάξεις, ερμηνευόμενες υπό το πρίσμα του άρθρου 24 παρ. 1 και 6 Συντ. και των απορреουσών από αυτό αρχών της αειφορίας, της προφύλαξης και της πρόληψης, προκύπτουν οι εξής βασικοί κανόνες για τη χωροθέτηση Χ.Υ.Τ.Α.: α) Απόλυτη απαγόρευση εγκατάστασης Χ.Υ.Τ.Α. εντός κηρυγμένου αρχαιολογικού χώρου,

σε περιοχή που έχει χαρακτηριστεί ζώνη απολύτου προστασίας. β) Απαγόρευση χωροθέτησης Χ.Υ.Τ.Α. πλησίον ζώνης απολύτου προστασίας, εφόσον από τη γειτνίαση αυτή θα προκύψουν, ενόψει και των δεδομένων της κοινής πείρας, δυσμενείς επιπτώσεις στο περιβάλλον της περιοχής και, συνακόλουθα, υποβάθμιση του περιβάλλοντος χώρου. Είναι σαφές ότι καθοριστικοί παράγοντες κατά τον σχετικό οριακό έλεγχο του ακυρωτικού δικαστή αποτελούν η τυχόν άμεση οπτική επαφή του Χ.Υ.Τ.Α. από τα βασικά στοιχεία του προστατευόμενου αρχαιολογικού χώρου, οι επιπτώσεις της λειτουργίας του Χ.Υ.Τ.Α. στην ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα και στην εν γένει περιβαλλοντική κατάσταση της περιοχής, οι τυχόν δυσχέρειες που προκύπτουν κατά την ελεύθερη πρόσβαση στον αρχαιολογικό χώρο, καθώς και η λειτουργία του Χ.Υ.Τ.Α. ως βασικού αποτρεπτικού παράγοντα για την επίσκεψη και απόλαυση των εν λόγω στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς. Επισημαίνεται ότι η πολιτιστική αξία του αρχαιολογικού χώρου και των στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς δεν εξετάζονται, κατ' αρχήν, εν προκειμένω, αφού ο χαρακτηρισμός αυτού ως «Ζώνης απολύτου προστασίας», σύμφωνα με τις συναφείς νομοθετικές διατάξεις, συνιστά αμάχητο τεκμήριο ως προς αυτό, δεδομένου, μάλιστα, ότι ανάκληση της εν λόγω πράξεως χαρακτηρισμού είναι νόμιμη μόνον για πλάνη περί τα πράγματα.

γ) Πράξεις χωροθέτησης Χ.Υ.Τ.Α. πλησίον αρχαιολογικού χώρου μπορεί μόνον κατ' εξαίρεση να εκδίδονται νομίμως, επιβάλλεται δε να περιλαμβάνουν πλήρη και επαρκή αιτιολογία. Οι αυξημένες απαιτήσεις ως προς την πληρότητα, ειδικότητα και επάρκεια της αιτιολογίας ισχύουν, κατά μείζονα λόγο, όταν συντρέχει είτε άμεση οπτική επαφή με τα σημαντικότερα στοιχεία του πολιτιστικού περιβάλλοντος του αρχαιολογικού χώρου απολύτου προστασίας, είτε πράξη χαρακτηρισμού και της ίδιας της περιοχής εγκατάστασης του Χ.Υ.Τ.Α. ως κηρυγμένου αρχαιολογικού χώρου ή ως προστατευόμενης περιβαλλοντικά περιοχής, είτε, τέλος, κίνδυνος σοβαρής υποβάθμισης της περιοχής ενόψει και του μεγέθους της συγκεκριμένης εγκατάστασης.

δ) Εξάλλου, είναι σαφές από τα ανωτέρω ότι η χωροθέτηση Χ.Υ.Τ.Α. πλησίον ζώνης απολύτου προστασίας, εντός κηρυγμένου αρχαιολογικού χώρου και εντός περιοχής περιβαλλοντικής προστασίας, όπως συμβαίνει εν προκειμένω, προϋποθέτει την εξέταση περισσότερων εναλλακτικών λύσεων, περιλαμβανομένης της μηδενικής, καθώς και εξάντληση, με σαφή και επιστημονικά τεκμηριωμένη αιτιολογία, των

λοιπών εναλλακτικών λύσεων.

ε) Η εγκατάσταση Χ.Υ.Τ.Α. και, μάλιστα, μεγάλου συγκριτικά μεγέθους, σε περιοχή με τα ανωτέρω χαρακτηριστικά πρέπει, σε κάθε περίπτωση, να δικαιολογείται επαρκώς από συγκεκριμένο αποχρώντα λόγο δημοσίου συμφέροντος και να δικαιολογείται με επίκληση λόγων εξαιρετικά επείγοντος χαρακτήρα. Οι λόγοι αυτοί υπόκεινται στον οριακό έλεγχο του ακυρωτικού δικαστή.

στ) Ενόψει της αρχής της προφύλαξης, πρέπει να γίνει δεκτό ότι οι δυσμενείς επιπτώσεις της λειτουργίας του Χ.Υ.Τ.Α. πλησίον ζώνης απολύτου προστασίας και εντός κηρυγμένου αρχαιολογικού χώρου τεκμαίρονται, ενώ η Διοίκηση οφείλει να αιτιολογήσει, με συγκεκριμένα στοιχεία, πλήρως τους επείγοντες λόγους δημοσίου συμφέροντος, που επιβάλλουν την επιλογή της συγκεκριμένης λύσης και να τεκμηριώσει την απόρριψη εναλλακτικών λύσεων. Επισημαίνεται ότι η απόρριψη συγκεκριμένων εναλλακτικών λύσεων δεν καθιστά εν προκειμένω, αφ' εαυτής, νόμιμη τη χωροθέτηση Χ.Υ.Τ.Α. στις υπόψη περιοχές, αφού είναι, πιθανόν, αναγκαία η εξέταση και άλλων εναλλακτικών λύσεων, ενδεχομένως σε απεριόριστο αριθμό.

V

Στην προκειμένη περίπτωση, ο επίμαχος Χ.Υ.Τ.Α. προβλέπεται να λειτουργήσει, όπως σημειώθηκε, στη θέση «Οβριόκαστρο» («Βραγόνι») Κερατέας και πλησίον του ομώνυμου λόφου, ο οποίος έχει, όπως και η ευρύτερη περιοχή αυτού, θεσμοθετηθεί ως «Ζώνη Α' απολύτου προστασίας», αφού εντός αυτού *«σώζεται σε καλή κατάσταση οχυρωμένος οικισμός ελληνιστικών χρόνων»* (Απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/ Φ02/61126/3407/14.12.1995 και Πράξη 27/18.07.1995 του Κ.Α.Σ.). Επιπλέον, στη γύρω περιοχή, στην οποία περιλαμβάνεται ο χώρος του προβλεπόμενου Χ.Υ.Τ.Α., σώζονται *«αρχαία μεταλλευτικά φρέατα και στοές εξορύξεως»* (βλ. τα από 17.04.1997 και 06.06.1996 έγγραφα της Β' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων). Επιπλέον, η προγραμματιζόμενη εγκατάσταση βρίσκεται σε *«άμεση γειτνίαση και οπτική επαφή με τον ανωτέρω αρχαιολογικό χώρο του λόφου του Οβριόκαστρου»* (βλ. το από 01.09.2008 έγγραφο της 1ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων). *«Στην παλαιότερη βιβλιογραφία το Οβριόκαστρο αναφέρεται ως οχυρωμένος οικισμός της ελληνιστικής εποχής, ωστόσο σύμφωνα με την πιο*

πρόσφατη δημοσίευση του Γερμανού Καθηγητή Hans Lohman στο περιοδικό *Archaeologischer Anzeiger* (1995), το κάστρο έχει διαπιστωμένη οικοδομική φάση της βυζαντινής εποχής. Πρόκειται, συγκεκριμένα, για οχυρωμένο οικισμό που χρονολογείται από τα δεδομένα της κεραμικής της συστηματικής επιφανειακής έρευνας, μεταξύ 8ου και 11ου αιώνα. Επομένως αποτελεί σημαντικό μνημείο με χρήση από την αρχαία και τη βυζαντινή εποχή και ως εκ τούτου έχει διαχρονική αξία για την ιστορία της περιοχής της Λαυρεωτικής και ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την επιστημονική έρευνα» (βλ. ομοίως το από 01.09.2008 έγγραφο της 1ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων). Εξάλλου, η περιοχή εγκατάστασης του επίμαχου έργου βρίσκεται, όπως σημειώθηκε, εντός περιοχής κηρυγμένης ως «αρχαιολογικού χώρου, ιστορικού τόπου και τοπίου ιδιαίτερου φυσικού κάλλους» (Υπουργική Απόφαση Α1/Φ02/30896/1243/11.07.1980).

Αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με τον γνωστό Καθηγητή Αρχαιολογίας *H. Lohmann*, το εν λόγω κάστρο στο λόφο του Ορβιοκάστρου αποτελεί «αμυντική εγκατάσταση, η οποία πριν από 150 χρόνια καταχωρήθηκε για πρώτη φορά στην εξειδικευμένη βιβλιογραφία» (βλ. *H. Lohmann*, Το Οβριόκαστρο της Κερατέας (Αττική), μετάφραση από το επιστημονικό Περιοδικό *Archaeologischer Anzeiger*, που περιλαμβάνεται στο έργο: Δήμος Κερατέας/Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ανατολικής Αττικής (επιμ.), Ο Αρχαιολογικός Χώρος του Οβριόκάστρου Κερατέας, 2007, σ. 69, με περαιτέρω παραπομπές στους *W.M. Leake*, *A. Gobantz* και *E. Vanderpool*). Σύμφωνα με τον συγγραφέα, ήδη το έτος 1894 ειδικευμένοι μελετητές διατυπώνουν για πρώτη φορά την άποψη ότι «το φρούριο κτίστηκε για την προστασία των μεταλλείων του αργύρου», που βρίσκονταν στην ίδια περιοχή (βλ. *H. Lohmann*, *ibid*, σ. 77, με παραπομπή στον *A. Gobantz*). Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον *A. Gobantz* (*Die Laurischen Silberbergwerke in Alter Zeit, Osterreichische Zeitschrift fur das Berg und Huttenwesen* 42, 1894, σ.125) πρόκειται για «ένα ισχυρό οχυρό, που είχαν κτίσει οι Αθηναίοι έναντι στις σπαρτιατικές κατακτητικές βλέψεις κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου».

Τη λεπτομερέστερη ίσως καταγραφή του κάστρου προσφέρει ο αναγνωρισμένος ερευνητής της Αττικής Αμερικανός Αρχαιολόγος *A. Vanderpool* (*A South Attic Miscellany*, in: *Miscellanea Graeca* 1/1975, σ. 26 επ.). Όπως σημειώνει ο *Lohmann*, ο *Vanderpool* «για τη λειτουργική και χρονολογική κατάταξη του φρουρίου επικαλείται παράλληλα με στρατιωτικές εγκαταστάσεις, όπως η Κορώνη, το φρούριο του

Πατρόκλου στο Γαϊδουρονήσι και άλλες, εξετάζει τη λειτουργία του φρουρίου για την προστασία των μεταλλείων του Λαυρίου και την κατασκευή του στη διάρκεια της εξέγερσης των δούλων το 104.3 π.χ., έπειτα όμως με την έννοια μιας υπόθεσης εργασίας τάσσεται υπέρ μιας χρονολόγησης της εγκατάστασης στον Χρεμωνίδειο Πόλεμο» (βλ. *H. Lohmann*, ό.π., σ. 78). Εξάλλου, ο *H. Lauter*, (*Some Remarks on fortified Settlements in Attic Countryside*, in: *S. van de Maele/J. Fossey* (ed.), *Fortificationes Antiquae*, Kolloquium Ottawa, 1992, σ. 86), το εντάσσει στην ομάδα οχυρωμένων οικισμών και το χρονολογεί στους πρώιμους ελληνιστικούς χρόνους.

Η περιγραφή του κάστρου από τον *H. Lohmann*, (ό.π., σ. 86 επ.) είναι εντυπωσιακή. Μεταξύ των άλλων σημειώνει: «*Η αμυντική εγκατάσταση αποτελείται από δύο σαφώς διαχωρισμένες περιοχές: Έναν οχυρωματικό περίβολο στην κορυφή, και την προέκτασή του στη ΒΔ πλαγιά. Ο κυκλικός περίβολος περιβάλλει σε συνολικό μήκος 300 μ. την παρυφή του πλατώματος του λόφου σε ένα ακανόνιστο Οβάλ. Ο κατά μήκος άξονας του οποίου φθάνει ΒΑ προς ΝΔ τα 115 μ. και ο κατά πλάτος άξονάς του από ΒΔ προς ΝΑ τα 71 μ. Η οικοδομημένη επιφάνεια φθάνει τα 6.200 τ.μ. Το τείχος ακολουθεί με μεγάλη ακρίβεια την ισοϋψή των 305 μ., η οποία ταυτίζεται σχεδόν με την παρυφή του πλατώματος. Η ακρίβεια με την οποία οι κατασκευαστές τήρησαν το ύψος που επιλέχθηκε εκπλήσσει και προϋποθέτει πιθανότατα απλά τεχνικά βοηθητικά μέσα. Το κυκλικό τείχος, η εξωτερική όψη του οποίου στα σημεία που διατηρούνται καλά φθάνει σε ύψος τα 1,4 μ. έχει σχεδόν παντού 1,6 μ. πλάτος... Επειδή στην περαιτέρω πορεία του περιβόλου συναντά κανείς παντού τείχους, οι οποίοι συνδέονται ακτινωτά με την εσωτερική όψη του αμυντικού περιβόλου, δεν είναι απίθανο ότι αυτές οι αίθουσες εκτείνονταν σε όλο το μήκος του περιβόλου. Οι στέγες τους προσέφεραν στους αμυνόμενους επαρκή ελευθερία κινήσεων... Με ένα μέγιστο ύψος χώρων 3,5 μ., ένα πάχος στέγασης περίπου 0,4 μ. και μια διαφορά ύψους μεταξύ του δαπέδου στο εσωτερικό της αίθουσας και του χαμηλότερου σημείου της εξωτερικής παρειάς του αμυντικού περιβόλου μεταξύ 0,6 μ. και 1 μ., προκύπτει περίπου ένα εξωτερικό συνολικό ύψος του αμυντικού περιβόλου τουλάχιστον 4,5 μ., στο οποίο θα μπορούσε να υπολογισθεί και ένα στηθαίο ύψους 1,2 μ. Η συνολική εντύπωση πρέπει να ήταν αρκετά παρόμοια με ένα μεσαιωνικό αμυντικό και αποθηκευτικό χωριό των Βερβένων, ένα "Ksar" όπως, μπορεί κανείς να μελετήσει στην Τυνησία... Εντελώς όμοια με ένα τέτοιο Ksar περιβάλλουν οι αίθουσες έναν πυκνοκτισμένο χώρο. Για λόγους που μας διαφεύγουν τα κτήρια διατηρούνται καλύτερα στο ΝΔ μέρος του περιβόλου από ό,τι στο ΒΑ, το οποίο αρχικά ήταν*

λιγότερο πυκνοκτισμένο... Χωρίς να έχει προηγηθεί ανασκαφή ή καθαρισμός δεν είναι δυνατή μια λεπτομερής περιγραφή...».

Χαρακτηριστικές είναι ακόμη οι αναφορές των Αρχαιολόγων *Ευ. Κακαβογιάννη* και *Ο. Κακαβογιάννη* στη μελέτη τους: «Τα μνημεία της περιοχής Οβριόκαστρο - Δαρδέζα - Ποτάμι - Ποταμός Δασκαλιού του Δήμου Κερατέας» [στο συλλογικό έργο: Δήμος Κερατέας/Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ανατολικής Αττικής (επιμ.), Ο Αρχαιολογικός Χώρος του Οβριοκάστρου Κερατέας, ό.π., σ. 35 επ., αναδημ. από Πρακτικά της Η΄ Επιστημονικής Συνάντησης Νοτιοανατολικής Αττικής, εκδ. Χρυσή Τομή 2001, σ. 55 επ.]. Σύμφωνα με την μελέτη, η οποία βασίζεται σε επιτόπια έρευνα, στην επιφάνεια του εδάφους βρέθηκαν «*άφθονα τεμάχια (όστρακα) προϊστορικών αγγείων καθώς και πολλοί οψιανοί... Τα αγγεία ανήκουν στην Τελική Νεολιθική περίοδο (3.500-3.000 π.Χ.) και στην Πρωτοελλαδική Ι (3.000-2.800 π.Χ.), ένα δε από αυτά στη Μεσοελλαδική (2.000-1.600 π.Χ.)... Στην ίδια πλαγιά ανακαλύφθηκαν επίσης δύο ορύγματα που είναι πιθανότατα τα στόμια μικρών υπογείων μεταλλευτικών στοών, δηλαδή γαλαρίες... οι μικρές αυτές στοές ανήκουν στα αρχαιότερα μεταλλευτικά έργα όχι μόνο της Λαυρεωτικής αλλά και όλης της Ελλάδας. Στο ανώτερο μέρος του λόφου σώζονται τα ερείπια ενός αρχαίου οχυρού (κάστρου)... θα πρέπει να οικοδομήθηκε κατά τους τελευταίους Ελληνιστικούς ή κατά τους πρώτους Ρωμαϊκούς χρόνους...».* Αξίζει να επισημανθεί, τέλος, ότι στους πρόποδες του Οβριοκάστρου και σε μικρή απόσταση από τον χώρο εγκατάστασης του επίμαχου έργου βρέθηκε ο «*Κούρος της Κερατέας*», από πεντελικό μάρμαρο, που αποτελεί έναν από τους πλέον καλοδιατηρημένους και σημαντικούς κούρους που έχουν ανευρεθεί σε ολόκληρο τον ελληνικό χώρο, χρονολογείται δε στα μέσα του βου αιώνα π.Χ. και βρίσκεται σήμερα στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

Από τις ανωτέρω αναφορές σε αρχαιολογικές μελέτες προκύπτει, δίχως αμφιβολία, ο σημαντικός χαρακτήρας του αρχαιολογικού χώρου του Οβριοκάστρου και επιβεβαιώνεται η ανάγκη που οδήγησε στη θεσμοθέτησή του ως ζώνης απολύτου προστασίας, καθώς και της ευρύτερης περιοχής ως κηρυγμένου αρχαιολογικού χώρου. Είναι, εξάλλου, σαφές ότι η περαιτέρω επιστημονική έρευνα και οι επιτόπιες ανασκαφές θα δείξουν, με ακρίβεια, την αρχαιολογική αξία της περιοχής. Οι αρχές της προφύλαξης και της προληπτικής δράσης επιβάλλουν, ενόψει των ανωτέρω επιστημονικών -έως σήμερα δεδομένων- ιδίως δε των θέσεων και απόψεων των επιστημόνων και των αρμόδιων φορέων της Διοικήσεως, τη διασφάλιση υψηλού

επιπέδου προστασίας τόσο για τη ζώνη απολύτου προστασίας, όσο και για την περιοχή που βρίσκεται πλησίον αυτής.

VI

Όπως σημειώθηκε, εντός του κηρυγμένου αρχαιολογικού χώρου και πλησίον της ζώνης απολύτου προστασίας του Οβριοκάστρου, προβλέφθηκε με το άρθρο 33 του ν. 3164/2003 η «χωροθέτηση» του επίμαχου Χ.Υ.Τ.Α. Σύμφωνα, μάλιστα, με την εν λόγω νομοθετική διάταξη, η έγκριση των περιβαλλοντικών όρων *«επέχει θέση έγκρισης κατά τις διατάξεις του άρθρου 10 του ν. 3028/2002»*. Οι διατάξεις του άρθρου αυτού απαγορεύουν ρητώς *«κάθε ενέργεια σε ακίνητο μνημείο, η οποία είναι δυνατόν να επιφέρει με άμεσο ή έμμεσο τρόπο καταστροφή, βλάβη, ρύπανση ή αλλοίωση της μορφής του»*. Επιπλέον, προβλέπουν ότι οποιαδήποτε έγκριση για επέμβαση χορηγείται εφόσον η απόσταση από ακίνητο μνημείο ή η σχέση με αυτό είναι τέτοια ώστε να μην κινδυνεύει να επέλθει άμεση ή έμμεση βλάβη αυτού λόγω του χαρακτήρα του έργου ή της επιχείρησης ή της εργασίας». Τέλος, οι διατάξεις αυτές ορίζουν ότι αναγκαίος όρος για την έγκριση των επεμβάσεων αυτών επί ή πλησίον του μνημείου είναι η προηγούμενη γνωμοδότηση του Κ.Α.Σ.

Καθίσταται, έτσι, πρόδηλο ότι σκοπός της ανωτέρω ειδικής νομοθετικής διάταξης ήταν να παρακαμφθούν τα όποια ζητήματα μπορεί να προέκυπταν κατά την έκδοση των σχετικών πράξεων περιβαλλοντικής αδειοδότησης των συγκεκριμένων Χ.Υ.Τ.Α. της Αττικής. Ειδικά δε για τον Χ.Υ.Τ.Α. του Οβριοκάστρου, η εν λόγω νομοθετική ρύθμιση στόχευε στην -δια της πλαγίας οδού- υπέρβαση της σκοπέλου που δημιουργούσε αφενός ο ανωτέρω χαρακτήρας του συγκεκριμένου χώρου, αφετέρου δε της ανάγκης προηγούμενης γνωμοδότησης του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου, δηλαδή του ύπατου από πλευράς αρμοδιότητας συλλογικού οργάνου της Διοικήσεως για την εκφορά επιστημονικής απόψεως όσον αφορά τη δυνατότητα επέμβασης επί ή και πλησίον αρχαιολογικών χώρων και, συνακόλουθα, θεματοφύλακα της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας.

Υπό τα ανωτέρω νομικά και πραγματικά δεδομένα, πρέπει να γίνει δεκτό ότι οι διατάξεις του άρθρου 33 του ν. 3164/2003 αντίκεινται, εν πρώτοις, στο άρθρο 21 παρ. 1 και 6 Συντ., στο βαθμό που χωροθετούν έναν από τους μεγαλύτερους Χ.Υ.Τ.Α.

της Αττικής επί κηρυγμένου αρχαιολογικού χώρου και πλησίον αρχαίου μνημείου, σημαντικής, μάλιστα, αρχαιολογικής σημασίας, η οποία υποχρέωσε τη Διοίκηση να χαρακτηρίσει την περιοχή όπου βρίσκεται το Οβριόκαστρο ως ζώνη απολύτου προστασίας. Είναι, κατά την άποψή μας, προφανές ότι το κανονιστικό περιεχόμενο των αρχών της αειφορίας, της προφύλαξης και της πρόληψης, που κατοχυρώνονται στο πλαίσιο της προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος, στις διατάξεις του άρθρου 24 παρ. 1 και 6 Συντ., δεν συμβιβάζονται, σε καμία περίπτωση, με επιλογές του κοινού νομοθέτη, με τις οποίες επιδιώκεται, ακριβώς, παράκαμψη, με οφθαλμοφανή, μάλιστα, τρόπο, της ανωτέρω προστασίας, ειδικώς δε σε συνταγματικά αγαθά που απολαμβάνουν υψηλό επίπεδο προστασίας, όπως είναι το πολιτιστικό περιβάλλον. Πρόκειται για ευθεία απόπειρα καταστρατήγησης των ορισμών του άρθρου 24 παρ. 1 και 6 Συντ.

Όπως σημειώθηκε, άλλωστε, το ανώτατο διοικητικό δικαστήριο της χώρας έχει διαμορφώσει περί των συναφών ζητημάτων πάγια νομολογία. Πλέον των όσων αναφέρθηκαν ανωτέρω, επισημαίνεται εν προκειμένω πρόσφατη κρίση του Δικαστηρίου, σύμφωνα με την οποία *«κάθε επέμβαση επί ή πλησίον αρχαίου ή νεώτερου μνημείου πρέπει κατ' αρχήν, να αποβλέπει στην προστασία και ανάδειξη αυτού, να ενεργείται δε ενόψει των ιδιαιτέρων χαρακτηριστικών του και επί τη βάση των δεδομένων της οικείας επιστήμης, απαγορευμένων επεμβάσεων και χρήσεων μη συμβατών προς την κατά προορισμό χρήση του μνημείου και του περιβάλλοντος αυτό χώρου»* (Σ.τ.Ε. 2437/2008). Είναι σαφές εν προκειμένω ότι η εγκατάσταση Χ.Υ.Τ.Α. πλησίον του απολύτως προστατευόμενου αρχαιολογικού χώρου του Οβριοκάστρου και εντός κηρυγμένου αρχαιολογικού χώρου αντίκειται ευθέως στο κανονιστικό περιεχόμενο των ανωτέρω συνταγματικών διατάξεων. Επομένως, οι ανωτέρω προβλέψεις του άρθρου 33 του ν. 3164/2003 είναι ανίσχυρες ως αντικείμενες στο άρθρο 24 παρ. 1 και 6 Συντ., κατά το μέρος τους που αφορούν τη χωροθέτηση Χ.Υ.Τ.Α. στην επίμαχη θέση του Οβριοκάστρου Κερατέας. Περαιτέρω, η από το έτος 2003 έγκριση των περιβαλλοντικών όρων του έργου, η οποία ερείδεται επί της προαναφερόμενης νομοθετικής διάταξης έχει εκδοθεί μη νόμιμα, αφού στερείται νομίμου ερείσματος. Τέλος, για τους ίδιους ως άνω λόγους πρέπει να γίνει δεκτό ότι η εγκεκριμένη Ζ.Ο.Ε. Λαυρεωτικής (ΦΕΚ τ. Α' αριθμ. 125/27.02.1998), κατά το μέρος της που επιτρέπει, έστω έμμεσα, την εγκατάσταση Ο.Ε.Δ.Α. στη συγκεκριμένη περιοχή του «Οβριοκάστρου» Κερατέας, αντίκειται, επίσης, στις διατάξεις του άρθρου 24 παρ. 1 και 6 Συντ.

VII

Με την απόφαση 1151/2007 του Ε΄ Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας, η οποία αφορά αντίστοιχη περίπτωση Χ.Υ.Τ.Α. στο Γραμματικό (η χωροθέτηση του οποίου θεμελιώνεται επίσης στο άρθρο 33 του ν. 3164/2003) κρίθηκαν, μεταξύ άλλων, τα εξής: «Δεν αποκλείεται μεν η, κατ' απόκλιση από τη συνήθη διοικητική διαδικασία που προβλέπεται από την κείμενη νομοθεσία θέσπιση με τυπικό νόμο ατομικών ρυθμίσεων χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού, στις οποίες περιλαμβάνεται η επιλογή χώρου εγκαταστάσεως βασικού έργου υποδομής, υπό την προϋπόθεση όμως, ότι με τις ρυθμίσεις αυτές δεν θίγονται ατομικά δικαιώματα και δεν παραβιάζονται άλλες συνταγματικές διατάξεις ή αρχές, καθώς και οι σχετικοί ορισμοί του κοινοτικού δικαίου. Δεδομένου ότι πρόκειται πάντως, για απόκλιση από την αρχή της διακρίσεως των λειτουργιών, η θέσπιση ατομικών ρυθμίσεων χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού με τυπικό νόμο είναι δυνατή μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις και, επομένως, οι λόγοι που επιβάλλουν την ανωτέρω απόκλιση και οι οποίοι ανάγονται όχι στη διαδικασία ψηφίσεως του νόμου, αλλά στις προϋποθέσεις ασκήσεως της νομοθετικής λειτουργίας κατά την ανωτέρω διαδικασία, πρέπει να προκύπτουν από τις προπαρασκευαστικές εργασίες του νόμου. Ο έλεγχος δε της απαιτούμενης από το Σύνταγμα συνδρομής των προϋποθέσεων αυτών υπόκειται στον οριακό έλεγχο του δικαστή (πρβλ. Σ.τ.Ε. 1567/2005)Εν όψει της ανωτέρω αρνήσεως του Νομαρχιακού Συμβουλίου Ανατολικής Αττικής να εκδώσει κατά τα αναφερόμενα στη σκέψη 9 γνωμοδότηση επί της μελέτης που είχε ως αποτέλεσμα την αδυναμία ολοκληρώσεως της δεύτερης φάσεως του σχεδιασμού, η προαναφερόμενη μελέτη διαβιβάστηκε στη Βουλή των Ελλήνων (βλ. σελ. 1548 των πρακτικών της Διαρκούς Επιτροπής Οικονομικών Υποθέσεων αυτής καθώς και σελ. 5187, 5188 των πρακτικών της Βουλής, συνεδρίαση ΡΚΖ΄, 11 Ιουνίου 2003 της Γ΄ Συνόδου της Ι΄ Περιόδου), προκειμένου ο ανωτέρω σχεδιασμός να ολοκληρωθεί με την έκδοση τυπικού νόμου περί εγκρίσεως των κατάλληλων θέσεων. Εκδόθηκε δε πράγματι, ο αναφερόμενος στη σκέψη 2 νόμος 3164/2-7-2003, στο άρθρο 33 του οποίου ορίζεται ότι Στην αιτιολογική έκθεση επί της σχετικής με το άρθρο αυτό προσθήκης - τροπολογίας στο σχέδιο νόμου «Μητρώα Μελετητών» αναφέρεται ότι για τη λύση του προβλήματος υπάρχει ελάχιστος χρόνος και τεράστιο πρόβλημα υγείας, δεδομένου ότι στην Αττική συνεχίζουν να λειτουργούν 27 χώροι ανεξέλεγκτης

διαθέσεως απορριμμάτων, ιδίως στην Ανατολική Αττική, ότι έχει εκπονηθεί η μελέτη για την εύρεση των κατάλληλων χώρων και ότι η αναγκαιότητα της ρυθμίσεως είναι προφανής, ενόψει της μη γνωμοδοτήσεως των Νομαρχιακών Συμβουλίων, και επιτακτική, γιατί εκτός της συνδρομής των λόγων προστασίας της δημόσιας υγείας, έχει ήδη αρχίσει η λειτουργία των συστημάτων ανακλήσεως για μεν τα υλικά συσκευασίας από την 1.1.2003, για δε τα υπόλοιπα εντός του έτους 2003. Στην μελέτη δε αυτή αναφέρθηκε ρητώς και η Υπουργός ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. κατά τις σχετικές συζητήσεις στη Βουλή, κατά τις οποίες εξέθεσε ότι : «Με βάση τη μελέτη την οποία έχουμε καταθέσει και στη Βουλή, για πρώτη φορά έγινε ο χάρτης του αποκλεισμού όλων των περιοχών. Τον έχω καταθέσει στα Πρακτικά Οι αρμόδιοι μελετητές πρότειναν ορισμένους χώρους που τους έχουν βαθμολογήσει. Με βάση τη μελέτη αυτή - γιατί ούτε οι Υπουργοί κάνουν τις μελέτες ούτε οι γενικοί γραμματείς των περιφερειών, ούτε η Κυβέρνηση ... τις μελέτες τις κάνουν οι ειδικοί επιστήμονες οι οποίοι προσδιορίζουν τα τεχνικά χαρακτηριστικά - και τη βαθμολογία, καθορίστηκαν έξι χώροι για ολοκληρωμένη διαχείριση απορριμμάτων». Περαιτέρω, με το 135873/7.10.2003 έγγραφο της Ειδικής Υπηρεσίας Περιβάλλοντος του Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. διατυπώθηκε η θετική γνωμοδότησή της επί της Π.Π.Ε.Α. του επίδικου έργου στη θέση «Μαύρο Βουνό» Γραμματικού. Αντιθέτως με την υπ` αριθμ. 193/2003 (πρακτικό 20/10-11-2003) απόφασή του το Νομαρχιακό Συμβούλιο Νομαρχίας Ανατολικής Αττικής απέρριψε την μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων του έργου Ο.Ε.Δ.Α. Β.Α. Αττικής στη θέση «Μαύρο Βουνό» Γραμματικού. Τέλος, εκδόθηκε η προσβαλλομένη από 3-12-2003 κοινή υπουργική απόφαση, με την οποία εγκρίθηκαν οι περιβαλλοντικοί όροι του εν λόγω έργου.

Επειδή, υπό τα ανωτέρω δεδομένα, συνέτρεχαν οι εξαιρετικοί λόγοι που δικαιολογούν την προσφυγή στη διαδικασία εκδόσεως τυπικού νόμου για τη θέσπιση της επίμαχης χωροταξικής ρυθμίσεως, συνισταμένης στην έγκριση χώρων ως κατάλληλων για τη λειτουργία σε αυτούς έργου υποδομής. Οι λόγοι αυτοί ανάγονται στην αδυναμία της Διοικήσεως να προβεί στην ανωτέρω ρύθμιση με την έκδοση της προβλεπόμενης από τις προαναφερθείσες διατάξεις διοικητικής πράξεως λόγω της αρνήσεως του Νομαρχιακού Συμβουλίου Ανατολικής Αττικής να διατυπώσει την επίσης προβλεπόμενη από τις αυτές διατάξεις γνώμη του, με αποτέλεσμα την παρεμπόδιση της λήψεως μέτρου αποβλέποντας κυρίως στην προστασία της δημόσιας υγείας, και μάλιστα ενόψει οξυμμένου κινδύνου που απορρέει από τη λειτουργία ανεξέλεγκτων χωματερών και τον κορεσμό των ήδη υπαρχόντων Χ.Υ.Τ.Α... Πρέπει

συνεπώς να απορριφθούν ως αβάσιμοι οι λόγοι ακυρώσεως με τους οποίους προβάλλεται ότι η προσβαλλομένη απόφαση είναι μη νόμιμη διότι στηρίζεται σε προέγκριση χωροθετήσεως που έγινε με νόμο ανίσχυρο, ως αντιτιθέμενο στα άρθρα 24 και 26 του Συντάγματος» (οι υπογραμμίσεις είναι δικές μας). Ανάλογες κρίσεις περιλαμβάνονται, αν και με συνοπτικότερη αιτιολογία, στην απόφαση 2862/2007 του Ε΄ Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας, το οποίο, όπως σημειώθηκε, αφορά την έγκριση περιβαλλοντικών όρων του Χ.Υ.Τ.Α. στην επίμαχη θέση του Οβριοκάστρου Κερατέας.

Όπως έκρινε, κατά τα ανωτέρω, το Δικαστήριο, η θέσπιση ατομικών ρυθμίσεων χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού με τυπικό νόμο είναι δυνατή μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις, αφού συνιστά προφανή απόκλιση από τη συνταγματική αρχή της διάκρισης των λειτουργιών (άρθρο 26 Συντ.). Θα μπορούσε να υποστηριχθεί, πάντως, η άποψη ότι «απόκλιση» από την αρχή της διάκρισης των λειτουργιών μέσω της άσκησης εκ μέρους της νομοθετικής λειτουργίας αρμοδιοτήτων της εκτελεστικής λειτουργίας, ήτοι μέσω εισπήδησης στις αρμοδιότητες άλλης κρατικής λειτουργίας, δεν είναι νοητή παρά μόνον εφόσον προβλέπεται ρητά από το Σύνταγμα, όπως είναι λ.χ. ο θεσμός της νομοθετικής εξουσιοδοτήσεως (άρθρο 43 παρ. 2 Συντ.). Κάθε άλλη «απόκλιση» από την αρχή της διάκρισης των λειτουργιών συνιστά ευθεία παραβίαση της μορφής του πολιτεύματός μας, ιδίως δε της αρχής του κράτους δικαίου, θεμελιώδες συστατικό της οποίας αποτελεί η αρχή της διάκρισης των λειτουργιών (πρβλ. *Απ. Παπακωνσταντίνου*, Κοινωνική Δημοκρατία και Κοινωνικό Κράτος Δικαίου κατά το Σύνταγμα του 1975/1986/2001, 2006). Πρόκειται συνεπώς για ανεπίτρεπτη παραβίαση του Συντάγματος. Ήλλωστε, αν ήθελε ο κοινός νομοθέτης να υπερβεί το πρόβλημα, θα μπορούσε εν προκειμένω να τροποποιήσει τη σχετική διάταξη του ν. 1650/1986, ώστε μετά την παρέλευση ορισμένης προθεσμίας η απουσία απάντησης της οικείας Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης να μην επηρεάζει την πρόοδο των σχετικών διοικητικών διαδικασιών. Συνακόλουθα, η ανωτέρω κρίση περί «απόκλισης» από την υπόψη θεμελιώδη αρχή του Συντάγματος ισοδυναμεί, επί της ουσίας, με αποδοχή μιας ιδιάζουσας «θεμιτής αντισυνταγματικότητας», η οποία, όμως, υπό τη λειτουργία της δημοκρατικής αρχής και της αρχής του κράτους δικαίου, δεν είναι συνταγματικά επιτρεπτή και δεν δικαιολογείται ούτε υπό καθεστώς εκτάκτων συνθηκών (πρβλ. *Απ. Παπακωνσταντίνου*, Πράξεις Νομοθετικού Περιεχομένου: Συνταγματικές ρυθμίσεις και έλεγχος νομιμότητας, Διοικητική Δίκη 2004, σ. 10-35).

Ακόμη, όμως, και αν υποτεθεί ότι η ανωτέρω κρίση του Δικαστηρίου είναι ορθή, οι προϋποθέσεις που τη δικαιολογούσαν δεν υφίστανται πλέον, αφού, όπως προέκυψε εκ των υστέρων η επίκληση δήθεν «εκτάκτων λόγων» δημοσίου συμφέροντος, όπως είναι η προστασία της δημόσιας υγείας, ήταν παντελώς προσχηματικοί, με αποτέλεσμα η διατήρηση σε ισχύ της διατάξεως αυτής να καθίσταται κραυγαλέα αντισυνταγματική. Πράγματι, το ανώτατο διοικητικό δικαστήριο, βασιζόμενο στην εισηγητική έκθεση του επίμαχου νόμου και στις σχετικές προπαρασκευαστικές εργασίες έκρινε ότι *«συνέτρεχαν εξαιρετικοί λόγοι που δικαιολογούν την προσφυγή στη διαδικασία εκδόσεως τυπικού νόμου για τη θέσπιση της επίμαχης χωροταξικής ρυθμίσεως»*. Ωστόσο, ακριβώς έξι έτη μετά την έναρξη ισχύος του νόμου αυτού (02.07.2003), αποδεικνύεται ότι οι επικληθέντες από το Δημόσιο λόγοι, στους οποίους θεμελιώθηκε ο «έκτακτος χαρακτήρας» της ρυθμίσεως, δεν υφίσταντο, δεδομένου ότι έως σήμερα ούτε κατασκευάσθηκε ούτε λειτούργησε ο επίμαχος Χ.Υ.Τ.Α., ούτε, τέλος, διακόπηκε η λειτουργία των παράνομων χωματερών (γεγονός το οποίο οδήγησε σε πρόσφατη καταδίκη της χώρας μας εκ μέρους του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων).

Εάν, επομένως, έγινε αποδεκτή εν προκειμένω η ύπαρξη «θεμιτής αντισυνταγματικότητας», πρέπει, κατά μείζονα λόγο να γίνει δεκτή η «επιγενόμενη αντισυνταγματικότητα» της διατάξεως αυτής του ν. 3164/2003. Τούτο θα αποτελούσε αναγκαίο βήμα για την αποκατάσταση της διασαλευθείσας συνταγματικής τάξης και στοιχειώδης επιβεβαίωση της λειτουργίας του κανονιστικού περιεχομένου της αρχής του κράτους δικαίου. Διότι, τελικώς, εκείνο που έχει, από συνταγματική άποψη, σημασία, δεν είναι εάν η «απόκλιση» είναι, ενόψει των συνθηκών, «ελάχισσωνα», αλλά η ικανότητα του δικαιοδοτικού συστήματος να διασφαλίζει την έννομη τάξη από κάθε ανεπίτρεπτη «απόκλιση» από τις θεμελιώδεις αρχές του πολιτεύματος. Ήλλωστε, όπως δέχθηκε το Δικαστήριο με την ανωτέρω απόφασή του σχετικά με τους «εξαιρετικούς λόγους» που δικαιολογούν την εν λόγω συνταγματική «απόκλιση», *«ο έλεγχος της απαιτούμενης από το Σύνταγμα συνδρομής των προϋποθέσεων αυτών υπόκειται στον οριακό έλεγχο του δικαστή»*. Έξι έτη μετά την έναρξη ισχύος του νόμου αυτού και, λαμβάνοντας υπόψη όσα (δεν) μεσολάβησαν κατά το χρονικό αυτό διάστημα, επιβάλλεται, κατά την άποψή μας, να κριθεί η επίμαχη νομοθετική διάταξη ως αντισυνταγματική.

Επιπλέον, καθίσταται σαφές ότι η επιβαλλόμενη εν προκειμένω αιτιολογία των

πράξεων χωροθέτησης και έγκρισης περιβαλλοντικών όρων του επίμαχου έργου -με την οποία να προκύπτει σαφώς, μεταξύ των άλλων, ο αποχρών λόγος δημοσίου συμφέροντος που δικαιολογεί τον δραστικό περιορισμό της προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος- δεν μπορεί να υποκατασταθεί από την δια νόμου χωροθέτηση του Χ.Υ.Τ.Α. Πολύ δε περισσότερο, δεν μπορεί να νοηθεί υποκατάσταση των τεχνικών κρίσεων της Διοίκησης, ιδιαίτερα του Κ.Α.Σ. που είναι το αρμόδιο όργανο για παροχή συναφώς γνώμης, από τον νόμο. Η υποκατάσταση αυτή των αρμοδιοτήτων της Διοικήσεως -οι οποίες έχουν μάλιστα θεσπιστεί στο πλαίσιο της προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος- από τον κοινό νομοθέτη δεν αντίκειται μόνον καταφανώς στην αρχή της διάκρισης των λειτουργιών, αλλά, επιπλέον, οδηγεί σε δραστικό περιορισμό του δικαιώματος παροχής αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας του ενδιαφερόμενου, αφού αποκλείει, στην πράξη και επί της ουσίας, τον ακυρωτικό έλεγχο, ειδικότερα δε τον έλεγχο της νομιμότητας της αιτιολογίας και της υπέρβασης των άκρων ορίων της διακριτικής ευχέρειας. Πράγματι, η εν λόγω δραστική απομείωση της δυνατότητας του ενδιαφερομένου να επικαλεστεί λόγους ακυρώσεως που ανάγονται στην αιτιολογία της πράξεως χωροθέτησης ισοδυναμεί, τελικά, με αφαίρεση του δικαιώματος παροχής δικαστικής προστασίας (άρθρα 20 παρ. 1 Συντ. και 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ). Επομένως, η διάταξη του άρθρου 33 του ν. 3164/2003 παραβιάζει, εκτός των άρθρων 24 και 26 Συντ., το δικαίωμα παροχής δικαστικής προστασίας.

Συνακόλουθα, η αρχική (2003) έγκριση περιβαλλοντικών όρων του επίμαχου έργου, η οποία ερείδεται επί της ανωτέρω αντισυνταγματικής διάταξης του άρθρου 33 του ν. 3164/2003, στερείται νομικής βάσεως, ως αντικείμενη στις ανωτέρω συνταγματικές διατάξεις. Για τον ίδιο λόγο, οι διοικητικές πράξεις που ακολουθούν την εν λόγω (αρχική) έγκριση των περιβαλλοντικών όρων του έργου και αφορούν την εγκατάσταση και λειτουργία του επίμαχου Χ.Υ.Τ.Α. στερούνται νομικής βάσεως και έχουν εκδοθεί, ως εκ τούτου, παράνομα.

VIII

Σύμφωνα με το άρθρο 13 παρ. 2 της Κ.Υ.Α. 11014/703/14.03.2003 [«*Διαδικασία Προκαταρκτικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης και Αξιολόγησης (Π.Π.Ε.Α.) και Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (Ε.Π.Ο.)*» (ΦΕΚ τ. Β΄ αριθμ. 332/20.03.2003): «Σε

περίπτωση ανανέωσης της απόφασης έγκρισης περιβαλλοντικών όρων (ή παράτασης της χρονικής ισχύος της), ο ενδιαφερόμενος φορέας ή ιδιώτης υποβάλλει φάκελο του οποίου το περιεχόμενο καθορίζεται σύμφωνα με την παράγραφο 10 του άρθρου 4 του Ν. 1650/86 όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 2 (παρ. 10β) του Ν. 3010/2002. Ο φάκελος αυτός υποβάλλεται στην αρμόδια υπηρεσία ανάλογα με την υποκατηγορία στην οποία εντάσσεται το έργο ή η δραστηριότητα η οποία εντός 30 ημερών αποφαινεται αν απαιτείται ή όχι η υποβολή νέας ΜΠΕ ή Περιβαλλοντικής Έκθεσης».

Ακόμη, η παρ. 7 του άρθρου 4 του ν. 1650/1986 προβλέπει: «Η απόφαση έγκρισης περιβαλλοντικών όρων μπορεί να εκδίδεται για ορισμένο χρονικό διάστημα που καθορίζεται στην ίδια απόφαση, μετά την πάροδο του οποίου υπόκειται σε αναθεώρηση ή ανανέωση. Στην περίπτωση αυτή απαιτείται η τήρηση της διαδικασίας περιβαλλοντικής αδειοδότησης, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στον παρόντα νόμο, μόνον εφόσον επέρχονται ουσιαστικές διαφοροποιήσεις ως προς τις επιπτώσεις στο περιβάλλον».

Όπως προκύπτει από τις ανωτέρω διατάξεις -οι οποίες, σημειωτέον, πρέπει να προσεγγίζονται υπό το πρίσμα των άρθρων 24 παρ. 1 Συντ. και 174 ΣυνθΕΚ, ιδίως δε της αρχής της προλήψεως που κατοχυρώνουν- με αυτές θεσπίζεται ένα συγκεκριμένο πλαίσιο διαδικασιών, οι οποίες πρέπει να ακολουθούνται για την «ανανέωση της απόφασης έγκρισης περιβαλλοντικών όρων» ή/και την «παράταση της χρονικής ισχύος της», προκειμένου για τα έργα για τα οποία προβλέπεται από το κοινοτικό δίκαιο και την εθνική νομοθεσία η τήρηση διαδικασίας εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Είναι σαφές ότι η ανανέωση της έγκρισης των περιβαλλοντικών όρων και η παράταση ισχύος της συνιστούν ιδιαίτερα σημαντικές, όσον αφορά την περιβαλλοντική προστασία, διοικητικές πράξεις, αφού με αυτές το σχετικό έργο ή η εγκατάσταση πρόκειται να εξακολουθήσει τη λειτουργία του για επιπλέον χρονικό διάστημα, πέραν του προβλεπόμενου στην αρχική έγκριση περιβαλλοντικών όρων.

Καθίσταται, εξάλλου, σαφές ότι η απόφαση για την ανανέωση ή την παράταση ισχύος της (αρχικής) πράξεως έγκρισης περιβαλλοντικών όρων αποτελεί προϋπόθεση για την έκδοση των πράξεων που απαιτούνται, σύμφωνα με τις σχετικές νομοθετικές διατάξεις, για τη συνέχιση λειτουργίας του έργου. Γίνεται άλλωστε δεκτό ότι εάν η έγκριση περιβαλλοντικών όρων για την εκτέλεση έργου, που υπάγεται στην ανωτέρω κατηγορία, παύσει για οποιοδήποτε λόγο να ισχύει, οι πράξεις που αφορούν τη

λειτουργία του χάνουν το νόμιμο έρεισμά τους (Σ.τ.Ε. 1908/2008). Κατά μείζονα λόγο, η απόφαση για την ανανέωση ή την παράταση ισχύος της (αρχικής) πράξεως έγκρισης περιβαλλοντικών όρων συνιστά αναγκαίο όρο για την έκδοση των προβλεπόμενων στον νόμο διοικητικών πράξεων για την πραγματοποίηση του έργου ή της δραστηριότητας –κατ’ ανάλογη εφαρμογή των ορισμών του άρθρου 4 παρ. 1 περιπτ. γ’ του ν. 1650/1986- στις περιπτώσεις που κατά το χρονικό διάστημα που μεσολάβησε από την (αρχική) έγκριση περιβαλλοντικών όρων δεν έχει ολοκληρωθεί η έκδοσή τους, όπως συμβαίνει εν προκειμένω.

Στην εξεταζόμενη περίπτωση, η ισχύς της αρχικής έγκρισης περιβαλλοντικών όρων έληξε τον Οκτώβριο του έτους 2008, ενώ έκτοτε δεν έχει εκδοθεί πράξη ανανέωσης της εγκρίσεως αυτής. Ωστόσο, όπως σημειώθηκε (υπό Ι), η Διοίκηση έχει κινήσει ήδη τη διαδικασία συνυπογραφής της πράξεως ανανεώσεως των περιβαλλοντικών όρων. Τυχόν έκδοση της πράξεως αυτής θα προσκρούει, όπως εκτέθηκε (ό.π. κεφ. VI και VII) σε σειρά συνταγματικών διατάξεων, αφού το άρθρο 33 του ν. 3164/2003 -επί του οποίου θεμελιώνεται η πράξη (αρχικής) έγκρισης των περιβαλλοντικών όρων του έργου και, συνακόλουθα, η υπό έκδοση πράξη ανανέωσής τους- αντίκειται, υπό διττή, μάλιστα, έννοια στο Σύνταγμα: Αφενός μεν προσκρούει στους ορισμούς του άρθρου 24 παρ. 1 και 6 Συντ. και, αφετέρου, στην αρχή της διάκρισης των λειτουργιών (άρθρο 26 Συντ.).

Ενόψει τούτων, πρέπει να γίνει δεκτό ότι τυχόν ανανέωση της έγκρισης των περιβαλλοντικών όρων του επίμαχου έργου και παράταση της ισχύος τους θα αντέκειτο ευθέως στους συνταγματικούς ορισμούς για την προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος, αφού θα επέτρεπε την εγκατάσταση και λειτουργία του Χ.Υ.Τ.Α. στον υπόψη χώρο, κατά τρόπο που αντιβαίνει ευθέως στους ορισμούς του άρθρου 24 παρ. 1 και 6 Συντ. Πέραν τούτου, θα στερούνταν, ούτως ή άλλως, νομικής βάσεως, ενόψει της προφανούς αντισυνταγματικότητας –και δη «επιγενόμενης»- του άρθρου 33 του ν. 3164/2003.

IX

Ζήτημα γεννάται, εξάλλου, εν προκειμένω όσον αφορά τη νομιμότητα εκδόσεως πράξεως ανανέωσης των περιβαλλοντικών όρων του επίμαχου έργου χωρίς την

προηγούμενη γνώμη του Κ.Α.Σ. Σύμφωνα με τη νομολογία του ανώτατου διοικητικού δικαστηρίου της χώρας, η ρύθμιση που εισάγεται με τις διατάξεις του άρθρου 10 του ν. 3028/2002 «αναφέρεται σε επεμβάσεις τόσο επί όσο και πλησίον ακινήτου μνημείου. Ως επεμβάσεις επί ακινήτου μνημείου, απολύτως απαγορευμένες από το νόμο, νοούνται αυτές, οι οποίες είναι δυνατόν να επιφέρουν με άμεσο ή έμμεσο τρόπο καταστροφή, βλάβη, ρύπανση ή αλλοίωση της μορφής του, σε κάθε δε περίπτωση για την πραγματοποίηση επεμβάσεων σε μνημείο που δεν επιφέρουν τις ανωτέρω συνέπειες και, συνεπώς, δεν εμπίπτουν στην πιο πάνω απαγόρευση, απαιτείται προηγούμενη έγκριση του Υπουργού Πολιτισμού, ύστερα από γνώμη του αρχαιολογικού συμβουλίου» (Σ.τ.Ε. 2057/2007. Πρβλ. και Σ.τ.Ε. 1580/2007).

Εξάλλου, με το άρθρο 50 του ν. 3028/2002 προβλέπεται η συγκρότηση Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου (Κ.Α.Σ., παρ. 1) και Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων (Κ.Σ.Ν.Μ., παρ. 2) και ορίζεται ότι «4. Στην αρμοδιότητα του Κ.Α.Σ. ανήκουν θέματα που αφορούν στην προστασία αρχαίων μνημείων, αρχαιολογικών χώρων και ιστορικών τόπων που αποτέλεσαν το χώρο εξαίρετων ιστορικών ή μυθικών γεγονότων έως το 1830... 5. Υπό την επιφύλαξη της διάταξης της προηγούμενης παραγράφου, τα Κεντρικά Συμβούλια: α) γ) Γνωμοδοτούν για ζητήματα που σχετίζονται με: αα) ... ββ) την προστασία άλλων μείζονος σημασίας μνημείων, αρχαιολογικών χώρων και ιστορικών τόπων» καθώς και ότι «6.α). Για την εφαρμογή της διάταξης της παραγράφου 11 του άρθρου 6, εάν και τα δύο μνημεία είναι αρχαία, αρμόδιο είναι το Κ.Α.Σ., ενώ εάν είναι και τα δύο νεότερα το Κ.Σ.Ν.Μ. β) Σε κάθε άλλη περίπτωση εφαρμογής της διάταξης αυτής αρμόδιο είναι ειδικό όργανο, το οποίο συγκροτείται από την Ολομέλεια του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου και την Ολομέλεια του Κεντρικού Συμβουλίου Νεοτέρων Μνημείων που συνεδριάζουν από κοινού».

Σύμφωνα με την πάγια νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, «όπως συνάγεται από τις ανωτέρω διατάξεις του Ν. 3028/2002, το Κ.Α.Σ. είναι αρμόδιο για τα θέματα που σχετίζονται με την προστασία των αρχαίων μνημείων, των αρχαιολογικών χώρων καθώς και των ιστορικών τόπων που αποτελέσαν το χώρο εξαίρετων ιστορικών ή μυθικών γεγονότων πριν το έτος 1830, στην αρμοδιότητα δε του Κ.Σ.Ν.Μ. ανήκουν τα αντίστοιχα θέματα που αφορούν τα νεότερα μνημεία και τους λοιπούς ιστορικούς τόπους, δηλαδή εκείνους, των οποίων ο χαρακτηρισμός δεν στηρίζεται σε επίκληση γεγονότων προγενεστέρων του 1830. Περαιτέρω, στις

περιπτώσεις, κατά τις οποίες συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής της ανωτέρω μνημονευομένης διατάξεως του άρθρου 6 παρ. 11 του Ν. 3028/2002, με την οποία προβλέπεται η δυνατότητα ολικής ή μερικής άρσεως της προστασίας ακινήτου μνημείου εφ' όσον είναι αναγκαία για να προστατευθεί άλλο μνημείο, εάν για το ένα από τα πολιτιστικά αυτά αγαθά αρμόδιο να γνωμοδοτήσει είναι το Κ.Α.Σ. και για το άλλο το Κ.Σ.Ν.Μ., την σχετική γνωμοδοτική αρμοδιότητα ασκεί ειδικό όργανο που συγκροτείται από τις ολομέλειες των δύο αυτών συμβουλίων» (βλ. ενδεικτικά Σ.τ.Ε. 3851/2006. Πρβλ. Σ.τ.Ε. Ολομ. 2175/2004).

Καθίσταται επομένως σαφές ότι για τη συγκεκριμένη επέμβαση (Χ.Υ.Τ.Α.) εντός του κηρυγμένου αρχαιολογικού χώρου της Λαυρεωτικής και πλησίον της ζώνης απολύτου προστασίας του Οβριοκάστρου απαιτείται προηγουμένως, ως ουσιώδης τύπος της διαδικασίας, η γνώμη του Κ.Α.Σ. Εξάλλου, όπως σημειώθηκε, η δια νόμου χωροθέτηση του επίμαχου Χ.Υ.Τ.Α. δεν επαρκεί για να καλυφθεί εν προκειμένω ο εν λόγω ουσιώδης τύπος της διαδικασίας, ο οποίος εξυπηρετεί, μάλιστα, τον στόχο της αποτελεσματικής προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος και θεσπίστηκε ως μορφή εξειδίκευσης της αρχής της προλήψεως στον τομέα αυτόν. Σε κάθε περίπτωση, ο ν. 3164/2003 δεν μπορεί να υποκαταστήσει τη γνώμη αυτή του Κ.Α.Σ., η οποία αποτελεί αναγκαίο, εκ του Συντάγματος, όρο για την εν λόγω επέμβαση εντός ή πλησίον αρχαιολογικού χώρου. Πράγματι, η απόπειρα υποκατάστασης -κατ' ουσίαν παράκαμψης- του Κ.Α.Σ. προσκρούει εν προκειμένω αφενός στο άρθρο 24 παρ. 1 και 6 Συντ. και, αφετέρου, στην αρχή της διάκρισης των λειτουργιών (άρθρο 26 Συντ.). Η παράλειψη δε της τήρησης του ουσιώδη αυτού τύπου της διαδικασίας μπορεί να ελεγχθεί από τον ακυρωτικό δικαστή, στο πλαίσιο του ελέγχου νομιμότητας της πράξεως ανανέωσης των περιβαλλοντικών όρων του εν λόγω έργου.

Χ

Πέραν των ανωτέρω, η εγκατάσταση και λειτουργία του επίμαχου Χ.Υ.Τ.Α. στην υπόψη έκταση αντίκειται ευθέως σε διατάξεις διεθνών συμβάσεων, οι οποίες, μετά την κύρωσή τους με νόμο, έχουν καταστεί αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού δικαίου, με αυξημένη, μάλιστα, ισχύ σε σχέση με τον τυπικό νόμο, σύμφωνα με τους ορισμούς του άρθρου 28 παρ. 1 Συντ. (πρβλ. Απ. Παπακωνσταντίνου, Κράτος και

Διεθνές Δίκαιο. Η συνταγματική διαρρύθμιση των σχέσεων εσωτερικού και διεθνούς δικαίου, 2001).

Συγκεκριμένα, με τη Διεθνή Σύμβαση της Γρανάδας του έτους 1985 για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς στην Ευρώπη που κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του ν. 2039/1992 (ΦΕΚ 61 Α΄) προβλέπεται: «Στην παρούσα Σύμβαση σαν αρχιτεκτονική κληρονομιά θεωρείται ότι περιλαμβάνει τα ακόλουθα ακίνητα αγαθά: 1. Τα μνημεία: κάθε κατασκευή ιδιαίτερα σημαντική λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού ή τεχνικού της ενδιαφέροντος, συμπεριλαμβανομένων των εγκαταστάσεων ή διακοσμητικών στοιχείων, που αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα τους. 2. Τα αρχιτεκτονικά σύνολα : ομοιογενή σύνολα αστικών ή αγροτικών κατασκευών, σημαντικών λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού ή τεχνικού τους ενδιαφέροντος, συναφή μεταξύ τους ώστε να σχηματίζουν ενότητες, που να μπορούν να οριοθετηθούν τοπογραφικά. 3. Οι τόποι : σύνθετα έργα του ανθρώπου και της φύσης, εν μέρει κτισμένα, τα οποία αποτελούν εκτάσεις τόσο χαρακτηριστικές και ομοιογενείς, ώστε να μπορούν να οριοθετηθούν τοπογραφικά και τα οποία είναι σημαντικά λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού και τεχνικού τους ενδιαφέροντος» (άρθρο 1), ότι κάθε συμβαλλόμενος υποχρεώνεται : 1. να καθιερώσει ένα νομικό καθεστώς προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. 2. να εξασφαλίσει, μέσα σ' αυτό το νομικό πλαίσιο και ανάλογα με τα ιδιαίτερα για κάθε Κράτος ή περιφέρεια μέτρα, την προστασία των μνημείων, των αρχιτεκτονικών συνόλων και των τόπων» (άρθρο 3), ότι «κάθε συμβαλλόμενος υποχρεώνεται: 1. να θέσει σε εφαρμογή με βάση τη νομική προστασία των σχετικών ακινήτων, κατάλληλες διαδικασίες ελέγχου και αδειών, 2. να φροντίσει ώστε τα προστατευόμενα ακίνητα να μην αλλοιωθούν, ερειπωθούν ή κατεδαφιστούν. Γι' αυτόν το σκοπό, κάθε συμβαλλόμενος υποχρεώνεται εάν δεν το έχει ήδη κάνει, να εισαγάγει στη νομοθεσία του διατάξεις, που να προβλέπουν : α. την υποβολή προς τις αρμόδιες αρχές των σχεδίων κατεδάφισης ή μετατροπής μνημείων, που ήδη προστατεύονται, ή μνημείων για τα οποία έχει κινηθεί η διαδικασία προστασίας, όπως και κάθε σχεδίου που θίγει το περιβάλλον τους, β. την υποβολή στις αρμόδιες αρχές των μελετών που θίγουν το σύνολο ή τμήμα ενός αρχιτεκτονικού συνόλου ή ενός τόπου ... γ. τη δυνατότητα που παρέχεται στις δημόσιες υπηρεσίες, να ζητούν από τον ιδιοκτήτη ενός προστατευόμενου ακινήτου να πραγματοποιεί εργασίες ή να τον υποκαθιστούν σε περίπτωση που υπάρχει αδυναμία εκ μέρους του, δ. τη δυνατότητα

απαλλοτρίωσης ενός προστατευόμενου ακινήτου» (άρθρο 4) και ότι κάθε συμβαλλόμενος υποχρεώνεται να υιοθετήσει πολιτική ολοκληρωμένης προστασίας η οποία : 1. 2. 3. θα καθιστά τη συντήρηση, την αναβίωση και την ανάδειξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, σημαντικότατο στοιχείο της πολιτιστικής περιβαλλοντολογικής και χωροταξικής πολιτικής. 4. ... 5. ...» (άρθρο 10)».

Όπως συνάγεται από τα προαναφερόμενα άρθρα της Σύμβασης της Γρανάδας, δεν είναι κατ' αρχήν επιτρεπτή η καταστροφή στοιχείων, τα οποία είναι ιδιαιτέρως σημαντικά για τη διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς καθώς και η επέμβαση, η οποία συνεπάγεται τη μεταβολή του πολεοδομικού ιστού αρχιτεκτονικού συνόλου ή την άρση της φυσιογνωμίας ή τη διάρρηξη της ομοιογένειας ορισμένου τόπου (βλ. Σ.τ.Ε. 3851/2006). Πράγματι, από τις διατάξεις της Συνθήκης προκύπτει σαφώς ότι τα συμβαλλόμενα στην ανωτέρω Διεθνή Σύμβαση μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να λαμβάνουν θετικά μέτρα, που αποσκοπούν στην βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος τα ακίνητα μνημεία χώρου, και να απέχουν από κάθε ενέργεια που βλάπτει αμέσως ή εμμέσως το μνημείο ή το αρχιτεκτονικό σύνολο ή τον περιβάλλοντα χώρο τους (βλ. Απ. Παπακωνσταντίνου, Η Σύμβαση της Γρανάδας για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς και το Σύνταγμα, Νόμος και Φύση 1999, σ. 47 επ. Πρβλ. Σ.τ.Ε. 2540/2005).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει, εξάλλου, για τα εξεταζόμενα εν προκειμένω ζητήματα η (αναθεωρημένη) Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς (ν. 3378/2005). Όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά στο Προοίμιο της Συμβάσεως: «*Η ευρωπαϊκή αρχαιολογική κληρονομιά, που είναι μάρτυρας της αρχαίας ιστορίας, απειλείται σοβαρά με καταστροφή, τόσο από την αύξηση του αριθμού των μεγάλων αναπτυξιακών έργων όσο και από φυσικά αίτια, από τις λαθραίες ή τις χωρίς επιστημονική μέθοδο ανασκαφές, ή ακόμα κι από την ανεπαρκή πληροφόρηση της κοινής γνώμης... είναι σημαντικό να θεσπισθούν, όπου ακόμη δεν υπάρχουν, οι επιβαλλόμενες διαδικασίες διοικητικού και επιστημονικού ελέγχου... πρέπει η μέριμνα για τη διαφύλαξη της αρχαιολογικής κληρονομιάς να αντανακλάται στη χωροταξική πολιτική των πόλεων και της υπαίθρου και στις στρατηγικές της πολιτιστικής αναπτύξεως*».

Σύμφωνα με το άρθρο 1 της Συμβάσεως: «*1. Σκοπός της παρούσας (αναθεωρημένης) Συμβάσεως είναι η προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς ως*

πηγής της ευρωπαϊκής συλλογικής μνήμης και ως μέσου για την ιστορική και επιστημονική μελέτη. 2. Στο πλαίσιο αυτό θεωρούνται ως στοιχεία της αρχαιολογικής κληρονομιάς όλα τα κατάλοιπα και αντικείμενα καθώς και άλλα ίχνη ανθρώπινης υπάρξεως από το παρελθόν, των οποίων συγχρόνως: i) η διαφύλαξη και η μελέτη επιτρέπει την ανάπλαση της ιστορίας του ανθρώπου και της σχέσεως του με το φυσικό περιβάλλον, ii) οι κύριες πηγές πληροφορίας είναι οι ανασκαφές, οι ανακαλύψεις αλλά και κάθε άλλη μέθοδος έρευνας του ανθρώπινου γένους και του περιβάλλοντος του, και iii) η θέση εντοπίζεται σε οποιαδήποτε περιοχή εμπίπτει στη δικαιοδοσία των Συμβαλλομένων. 3. Στην αρχαιολογική κληρονομιά περιλαμβάνονται κατασκευές, οικοδομήματα, αρχιτεκτονικά σύνολα, οργανωμένοι χώροι και τόποι, κινητά αντικείμενα, μνημεία πάσης φύσεως μαζί με το πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται, είτε αυτά βρίσκονται στη γη είτε μέσα στο νερό».

Εξάλλου, το άρθρο 2 προβλέπει: «Κάθε συμβαλλόμενος αναλαμβάνει την υποχρέωση να θεσμοθετήσει, με τα κατάλληλα για κάθε κράτος μέσα, ένα νομικό καθεστώς προστασίας της αρχαιολογικής κληρονομιάς, το οποίο να προβλέπει: i) την οργάνωση ενός ευρετηρίου της αρχαιολογικής κληρονομιάς και την καταχώριση των προστατευομένων μνημείων και περιοχών, ii) τη δημιουργία εφεδρικών αρχαιολογικών ζωνών, ακόμη κι όταν δεν υπάρχουν ορατά λείψανα στην επιφάνεια του εδάφους ή μέσα στο νερό, για τη διατήρηση των υλικών μαρτυριών, που θα αποτελέσουν αντικείμενο μελέτης για τις μεταγενέστερες γενεές...».

Τέλος, το άρθρο 4 της Συμβάσεως προβλέπει: «Κάθε Συμβαλλόμενος αναλαμβάνει την υποχρέωση να λάβει μέτρα για τη φυσική προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς προβλέποντας, ανάλογα με τις περιστάσεις: i) την απόκτηση ή την προστασία με άλλα κατάλληλα μέσα, από τις δημόσιες αρχές, των χώρων που προορίζονται να αποτελέσουν τις εφεδρικές αρχαιολογικές ζώνες, ii) τη συντήρηση και τη διατήρηση της αρχαιολογικής κληρονομιάς κατά προτίμηση στη θέση εύρεσης...».

Χαρακτηριστικές είναι, ακόμη, οι διατάξεις της Σύμβασης για την προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ευρώπης (ν. 2039/1992). Σύμφωνα με το άρθρο 1: «Στην παρούσα Σύμβαση σαν “αρχιτεκτονική κληρονομιά” θεωρείται ότι περιλαμβάνει τα ακόλουθα ακίνητα αγαθά: 1. Τα μνημεία: κάθε κατασκευή ιδιαίτερα σημαντική λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού,

επιστημονικού, κοινωνικού ή τεχνικού της ενδιαφέροντος, συμπεριλαμβανομένων των εγκαταστάσεων ή διακοσμητικών στοιχείων, που αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα τους. 2. Τα αρχιτεκτονικά σύνολα: ομοιογενή σύνολα αστικών ή αγροτικών κατασκευών, σημαντικών λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού ή τεχνικού τους ενδιαφέροντος, συναφή μεταξύ τους ώστε να σχηματίζουν ενότητες, που να μπορούν να οριοθετηθούν τοπογραφικά. 3. Οι τόποι: σύνθετα έργα του ανθρώπου και της φύσης, εν μέρει κτισμένα, τα οποία αποτελούν εκτάσεις τόσο χαρακτηριστικές και ομοιογενείς, ώστε να μπορούν να οριοθετηθούν τοπογραφικά και τα οποία είναι σημαντικά λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού και τεχνικού τους ενδιαφέροντος». Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 7 της Συμβάσεως: «Στο χώρο ο οποίος περιβάλλει τα μνημεία, στο εσωτερικό των αρχιτεκτονικών συνόλων και των τόπων, κάθε συμβαλλόμενος υποχρεώνεται να λάβει μέτρα, που θα αποσκοπούν στη βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος».

Είναι, κατά την άποψή μας, πρόδηλο ότι η επίμαχη εγκατάσταση Χ.Υ.Τ.Α. δεν εναρμονίζεται με τις ανωτέρω διατάξεις του διεθνούς δικαίου. Αντιθέτως, μάλιστα, παραβιάζει ευθέως σειρά κανόνων τους, όπως είναι η προαναφερόμενη ειδική διάταξη του άρθρου 7 της Συμβάσεως για την προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ευρώπης (ν. 2039/1992), αφού ο εν λόγω Χ.Υ.Τ.Α. δεν συμβιβάζεται, ασφαλώς, με τον σκοπό της προστασίας του χώρου που περιβάλλει το μνημείο (Οβριόκαστρο).

XI

Ενόψει των ανωτέρω, στα ερωτήματα που μας τέθηκαν (ό.π., υπό II) προσήκουν οι ακόλουθες απαντήσεις:

α) Η χορήγηση αδειών για την εγκατάσταση και λειτουργία του υπόψη Χ.Υ.Τ.Α. στη θέση «Οβριόκαστρο» («Βραγόνι») Κερατέας, όπου έχει αρχικώς χωροθετηθεί, αντίκειται ευθέως στις διατάξεις του Συντάγματος και του διεθνούς δικαίου που κατοχυρώνουν την προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος.

β) Κατόπιν τούτου, τυχόν ανανέωση της (αρχικής) πράξεως έγκρισης περιβαλλοντικών όρων του έργου δεν θα είναι νόμιμη.

Νόμος και Φύση

Αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη
<https://nomosphysics.org.gr>
